

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF

49. szám.

XII. évfolyam

ALAPITTATOTT 1870.

Angol, francia
uri divatcikkek, 23. sz.
sehémmű. és kalapraktár.

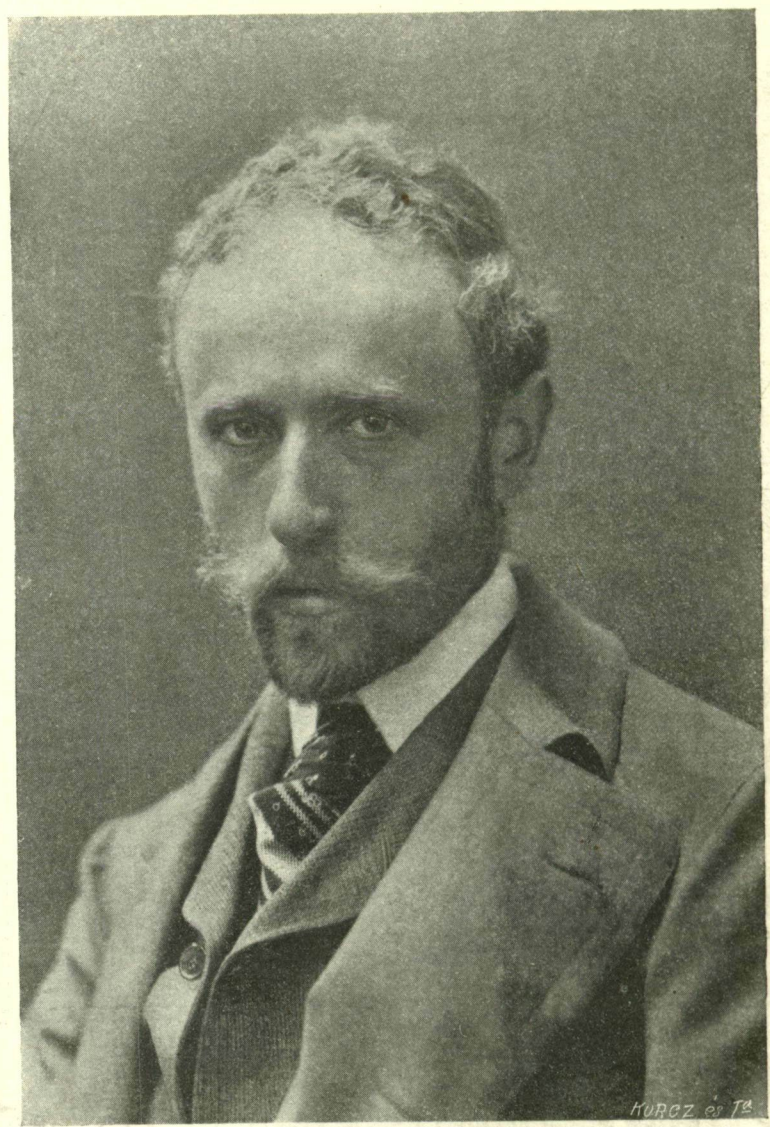
Várady Béla

Budapest, IV., Viskid-utca 9.

Készít ferfiruhákat kizárólag
angol szövetekből
mérték szerint

Szerkesztőség és kiadóhivatal

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

KATONA NÁNDOR

HELYISÉG-VÁLTOZTATÁS.

A BELVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

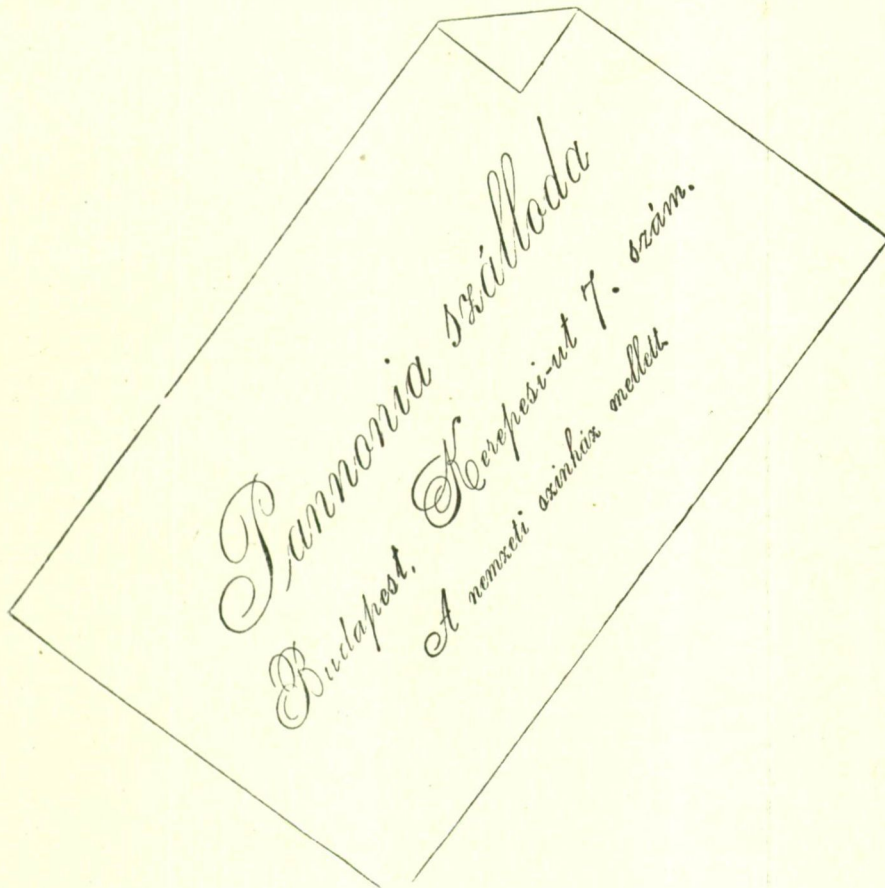
pénztárai és hivatali helyiségei

f. évi november hó 18-ika óta

a felső királyi család **Ferencziek-terén**, illetve **Kigyó-
téren** levő új bérpalotájába helyeztettek át.

A takarékpénztár elfogad **takarékbetéteket 4%-ra**,
kölcsonőket nyújt értékpapírokra, továbbá városi bérházakra és föld-
birtokra, tőkebefektetésül ajánlja 4 1/2%-os adómentes zálogleveleit.

Különösen felhívja a közönség figyelmét kitűnően berendezett
**bérbevehető pénztárait (Safe Deposite) és pán-
czélterméire, a hol értékpapírok, okmányok, ék-
szerek stb. mérsékelt díj mellett őrizetre elfo-
gadtatnak.**

Erdélyi

cs. és kir. udv.
fényképész.
IV., Ujvilág-u.
2. szám.
Kossuth Lajos-u.
sarkán.

Fényképfelvételek izléses, művészes kivitelben.

Külön osztály:

külső, házonkívüli fényképfelvételekre.

MICHELSTÄDTER S. E. és H.

BUDAPEST

Váci-utca 3. — Erzsébet-körút 15.

Legnagyobb cipőraktár.

Czipők csak a legjobb anyagból, a leg-
elegánsabb alakban, a legolcsóbb árban.

Egyedüli készítője a gomb-
fűzés- és =
czugnélküli **Triumph-**
cipőnek, mely egy érintés-
sel fel- és lehuzható.

Vidéki rendelések pontosan esz-
köszöttek. Rendelésnél elég egy
jól illő ócska cipő beküldése.

Észményi kebel

érhető el a **PILULES ORIENTALES** által, Ratlé
gyógyszertárból Párisban, Passage Verdeau 5.
Az egyedüli szer, mely két hónap alatt és a nél-
kül, hogy az egészségnek ártana, az asszonyi
kebel fejlődését, valamint a kebel idomának szil-
lárságát biztosítja. Egy üvegcse ára használati
utatisással együtt 6 korona. — Főraktár: Török
József Budapest, Király-u. 12. és Andrássy-ut 26.

HÖLGYEKNEKI

Ilona-crème

Legújabb és orvosi szaktekintélyek
által is elismert biztos hatású kéz-
és arctisztító-szer, eltávolít minden
bőrtisztatlanságot és rövid használat
után vakító fehérré és üdévé teszi az
arcbőrt.

Egy tégely Ilona-crème 1 kor.
Egy drb Ilona-szappan 80 fill.

FIGYELMEZTETÉS! Készítményeim
nagy közkedveltsége miatt hamisít-
ványokat hoznak forgalomba. — Csakis az valódi, mely a doboz
alján aláírással van ellátva. — Kapható minden gyógyszerárban.

Szétküldési raktár: **Alexander János** gyógyszer. Szolnokon. — Budapesti
főrakt.: **Török-féle** gyógyszerárak Király-utca 12. és Andrássy-ut 29.
Kerpel-féle gyógyszer. Lipót-körút 28. és **Thalmayer és Seitz** utraknál.

Mercur-bank

és váltó-üzlet részv.-társ.

BUDAPEST IV. ker., Váci-utca 37.
(Saját ház.)

ÉRTÉKPAPIROK

vétele és eladása
a napi árfolyam szerint.

KÖLCSÖNÖK

értékpapírokra a leg-
előnyösebb feltételek mellett. *****

Takarék
betétek:

4%

MÉGBEJEL MINDEN VASÁRNAS.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... 10.—

Negyedévre ... 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII.. Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— Budapest, deczember hó 8. —

Krónika.

A meklenburgi.

— decz. 6.

A meklenburginak igaza van: neki ne parancsoljon senki! Amikor szomjas, iszik, amikor iszik részeg és amikor részeg, eldöngeti a feleségét.

És ne szóljon bele az ő házi-dolgába senki: se az etikett, se a kamarás. Etikett szerint még senki sem verte meg a feleségét, a kamarás pedig, amikor az etiketthez tartja magát, kardot foghat ugyan a kezébe, de sujtani vele nem szabad. A meklenburgi legyőzhetetlen.

Ezt az urat ne kisebbitse senki. Ha nem volna ilyen, a bájos, az elkényeztetett, az akaratos Vilmácska nem szeretett volna bele. Nagyon igaza lehet a Havas-ügynökségnek: a királynő ő felsége már régen megbocsátott a meklenburginak, csak a fölséges nép nem bocsát meg és mindenáron válni akar. A hollandus nép jó és nagyon szereti királynéját. Csupa jószágból és szeretetből tönkre fogja tenni a boldogságát. Mert az asszony, aki nem első pillanatban hagyja ott urát, aki kezét emel rá, boldog, hogy olyan ura van, aki elveri. S a királynő, aki nem szabadítja rögtön rá darabontjait a merénylőre, nem találja oly sajnálatra méltónak az asszonyokat, akiket az uruk elver.

A meklenburgi talpig derék ember.

*

A meklenburgi igazi férfi. Nagyon furcsa pozíciója van minden embernek, akinek a felesége viszi az üzletet. Pláne a királyi üzletet. Házasságának ujjong az egész ország, minden sajtakereskedő végigtapogatja szemével a tagjait: elég erős-e? Királynő férje, vagy falu bikájának lenni egyremegy. S ha e derék ember hódol a korona varázsának, akkor nincs az az egyházi áldás, mely fölébe emelné a kitartott férfiak megvetett során. Az ördögbe is, egy meklenburgi nem arra való, hogy Hollandia trónörök-lését szabályozza ennyi, meg ennyi fizetés, jólét és asszonyi szekatura fejében. Arra nem való, hogy ilyen színben lássék. A meklenburgi férj akar lenni és mindenekelőtt férfi. Az ő koronás ura II. Vilmos császár ő felsége, I. Vilma ő felsége pedig a felesége, akinek ő ősi meklenburgi erkölcs szerint ura és parancsolója. Ha pedig a feleség velé szemben a koronáját teszi daczos fejcskájére, akkor ő a mogyorófa-pálczához nyul: értetted? Én meklenburgi vagyok!

*

Vilmácskára pedig szegényre ráfér egy kis meklenburgi nevelés. A szívem vérzik, ha gyöngé teremtest szenvedni látok. Asszonyt ütni — vágják le a karomat, ha erre képes leszek. De aki képes rá, nem okvetetlenül durva ember, csak nem szentimentális. Vannak asszonyok és vannak esetek, akikkel szemben és amelyekben számárság a legokosabb beszéd, örültség, türelem, mert végtelenné teszi a veszekedést. Egy jól alkalmazott brutalitás nem egyéb, mint pont a különben végtelen körmondat után és pontot rakni csak kell!

A hollandus királynő prototipusa az elkényeztetett asszonynak. Csecsemő korától fogva vigyáztak rá, mint az ország szemefényére. Gyerek korában tele voltak az ujságok az ő végtelen kedves és vásott élményeivel. Hollandiának hasas polgárai és vékonypénzü polgárnői megannyi nagybácsi és nagynéni volt, aki valóságos majomszeretettel fejlesztette benne a szeszélyességet. Pólyás korában is tudta, hogy ő királynő és akkor kapott pelenkát, amikor neki tetszett. Királynő vagyok, királynő vagyok! — Parancsolom, akarom, topp, topp, topp! topogott aranyos lábacskaival. Kezében az állam játékszer volt, a hadsereg egy skatulya ólomkatona, a népesség egy csomó szárazdajka. Kicsi kezében a sceptrum a csillagok felé sujtott és ha a csokoládé nem ízlett neki, halálos ítéleteket irt alá.

Persze a gyerekes szeszélyei nem értek föl az államhatalom komoly funkciójához. Miniszterek és diplomaták különösen értettek ahhoz, hogy a korlátlan akaratu kis királynő ne csinálhasson végzetes ostobaságokat. De éppen ennek következménye, hogy egy szeszélyes gyereknek egy királynő hatalmával lehetett akarata az ő gyerekes világában, olyan volt, mint a kis gyerek, akinek egy szelidített oroszlán engedelmeskedik. Az emberek kitérnek előle, de jaj annak a csirkének, vagy cziczának, aki magára haragitja a gyereket. Rögtön ráuszítja az oroszlánját.

Már most tessék egy ilyen aranyos asszonykának az ura lenni. Az ura lenni: meghódolva nemcsak a nő, hanem a korona fönségének is. Képviselni a férfi öntudatot, erős kézzel támasza lenni a feleségnek, de mindenben s még azon felül is egyben-másban minden pillanatban kitéve lenni annak, hogy a bájos asszonyka méltóságos poseba helyezkedjék:

— Herczeg ur, ön felejt, hogy Hollandia királynőjével van dolga. Majd ha csöngetek, ismét jelentkezhetik.

Ez kérem, valljuk be, sok volna egy budakeszinek is, nemhogy egy meklenburginak. És a derék hollandusok nagyon hálátlanok iránta, amikor bojkottirozzák az arcz-

képét, mert nekik is javukra válik, ha az elkényeztetett királynőjük egy kis komoly nevelésben részesül.

*

Lehet azonban, hogy nem így van. Lehet, hogy a meklenburgi nem az az önérzetes férfi, akinek látszik, hanem csak Vilmácska olyan, szegény, mint minden tizenhét éves lány, akinek első szerelme álma megvalósul.

Jaj azoknak, akik olyan szerencsések, hogy első szerelmük boldog! Az akaratos kis királynő egy szép reggel rózsát tűz a hajába és ezt mondja:

— Férjhez akarok menni.

S mint a mesében, megindul a hercegi áradat s a kis királynő tizenhét éves szívvvel, itélettel és izléssel valamennyi között kiválasztja a legnagyobbat, a legmarkosabbat, akin legszebben feszül az uniformis. A tizenhét éves királynő is csak olyan bakfis, mint a többi: ezer ember közül okvetlenül a hadnagyba fog beleszeretni.

Ha volna oly kicsi, hogy a hadnagy kinevetné: hová nem ragadja a kislányt a nagyravágyása? Ha volna oly függő, hogy valaki mondaná: na persze, egy rongyos hadnagy! Ha volna oly szerencsés, hogy sirva és zokogva bucsuzzék éjszakánként az élettől, amíg könnyei végre elapadnak s a hadnagyból azon mértékben válnék mosolygós emlék, amely mértékben a kislányból nagy lány lesz: hogy követné az első ábrándot a második, a másodikat a harmadik, míg végre az álmodozó leányt megacézózzák a csalódásai s nővé válva, álmok helyett érzelmek fogják el. Akkor ha megadatott neki, hogy válaszszon, igazán a szívére hallgatna és nem gyerekes képzelődésére és oktalan szeszélyére és akkor boldog lesz és gyermekét idején hozza a világra. Ha pedig a sok dicsőség és hatalom fejében a zsarnok alattvaló, a nép a szívet követeli cserébe és neki a politika szerint kell férjhez mennie, akkor is sokkal boldogabb az olyan házasság, mint a rossz, szabad választás után való szerelmi házasság. A zsarnok apák és számító miniszterek, akiket nagy időn át ócsárolt az érzelmes világ, újabb időben rettenetesen rehabilitálódnak. Az élet kifelé forgatja paradoxonjait: a legboldogabb szerelemből lesz a legrosszabb házasság, s mennél számítóbban kötik a frigyét, annál tartósabb lesz.

Ha az a meklenburgi csakugyan részeg és nem férfi, akkor, szegény Vilmácska, kár volt neked annyira hatalmasnak és boldognak lenned, akkor igazán megérdemled néped könnyét és a költők sirató dalát. Mert a világ összes elkényeztetett gyermekei közül téged láttunk a legbájosabbnak, aki a legkevesebb szenvedést érdemelte meg. Huszonnégy óra alatt viruló királynőből boldogtalan asszonyyná lenni kegyetlen dolog. De ha ez a meklenburgi csakugyan férfi, akkor gratulálok ő felségének, mert az elkényeztetett gyermekből boldog asszonyyná csak úgy válhatik, ha megtörik az akaratosága és annak a királyi gyöngye hátacska harmonikus; de határozott eldöntése nem nagy ár, semmiesetre sem olyan, hogy egy királynő meg ne tudná adni.

Simplex.

Ősz.

*Mennek az évek, —
Gyűlnek a vágyak
Tünik a Napfény,
Nőnek az árnyak
Hűvös idő jár, — alkonyodik
És a bolond sziv álmodozik.*

*Mint mikor erdőn,
Alkony tájon
Búcsuzó Napfény
Játszik a fákon:
— Rég lehanyatlott tulról a nap
S játszanak itt még — napsugarak.*

Szentessy Gyula.

Bató Vinczéné.

Irta: VÉRTESI ARNOLD.

— Istenem, milyen boldog lehet az, aki szerelemből megy férjhez — gondolta Bató Vinczéné.

Néha voltak ilyen különös gondolatai. Főképp téli estéken, ha hamar bealkonyodott s még nem akart lámpát gyújtani, takarékoságból vagy isten tudja miért. De nyáron is, ha hosszú volt a nap és forró a levegő s jól esett egy kis lustálkodás a nádfonásu hintaszékben.

Olyankor mindenféle eszébe jutott. Leánykora, meg ami azután következett. Ha még egyszer kellene férjhez menni, csak szerelemből menne. Csak úgy, másképp nem. Oh csak az lehet az igazi élet. Nem azért, mintha panaszkodhatnék az urára, hogy korhely volna, vagy nem volna rendes, takarékos, tisztességes ember; de mégis milyen más élet volna az!

Igazán nem tudja, hogy miért ment ehhez az emberhez. Már akkor sem szenvedhette, mikor mint kérő járt a házukhoz. Gunyolódott is a testvérei előtt, hogy no majd bizony azt akarnák, hogy ehhez a csunya vörös orru, harcsabajuszu emberhez menjen? Hát még mit? Aztán isten tudja, hogy, mégis csak hozzá ment. Mert hát más leány is csak úgy megy férjhez. Ahhoz, aki éppen megkéri.

Ma már több esze volna, ma már nem tenné, de akkor még nagyon fiatal volt. Az anyja is unszolta:

— Csak nem akarsz itt maradni a nyakamon vén leánynak?

Persze hogy nem akart. Ki ne félne attól, hogy vén leány marad? Szép sem volt, gazdag sem volt; mire várt volna? Négyen voltak otthon leányok s neki menni kellett, hogy a többire is rá kerüljön a sor. A testvérei szinte tolták kifelé. Minden ember azt mondta: milyen szerencse! Hozzá menne ehhez a Bató Vinczéhez akárki. Van, becsületes hivatala, amiből megélhetnek, el tudja tartani a feleségét. Örökség is vár rá. Károly bátyja már bizonyosan nem fog megházasodni, már jóval túl van a negyven éven, annak a vagyona is az övék lesz, pedig szépecskén van neki.

De azért mégsem a pénz volt, nem, nem, igazán nem a pénz volt, ami Somogyi Annát vezette. Tudja isten, hogy hát miért tette? Hát csak megtette. A leánynak az a sorsa, hogy férjhez menjen.

És ha Bató Vincze másforma ember lett volna... Eh, de most már vége annak. Igen, ha tudott volna bánni vele. De nem tudott. Nem is igen iparkodott. Azt gon-

dolta, elég, ha ő megkeresi, ami szükséges. Ruhára, kalapra, mindenre telik; hát mi kell még? Aztán ami azt illeti, erős, egészséges ember, nem valami nápicz, beteges.

Az igaz, hogy nem fecsegő természetű, komoly ember. Néha káromkodik is egyet, ha épen megharagítják. De rendes, pontos ember, meg is becsülik a takarékpénztárnál, ahol fő-könyvelő s az igazgatóságnak jobbkeze. Nemsokára ő lesz a vezérigazgató, ha a mostani öreg ur meghal vagy nyugalomba megy, az már elhatározott dolog.

A testvérei, akik rosszabbul mentek férjhez s akik közül az egyik még most is leány, irigylik Batónét. Jaj, milyen jó dolga van, milyen csinos a lakása, gyereke sincs. És Batóné néha úgy el-elgondolkozik rajta: hát csakugyan olyan nagy szerencse ez az övé? Nem fér a fejébe sehogy. Valami úgy hiányzik neki. De oly nagyon hiányzik, hogy sirni szeretne.

Am arról nem beszélhet a testvéreivel, sem az édes anyjával. Azok azt mondanák: micsoda ostobaság! Szerelem? Azt csak azok az asszonyok találták ki, akiknek semmi dolguk sincs. Hát ha szerelem kell neki, ott az ura.

Igy felelnének, hát jobb, ha nem is szól senkinek. Azt mondanák: csak az a baja, hogy nincs elég dolga. Kellene csak egész naphosszat vesződni, nem érne rá, hogy olyan számárságokról képzelősködjék.

És maga is azt hiszi, hogy talán igazán úgy van. Nem tud mit csinálni, csak falja a sok könyvet s azokban annyi a szó a szerelemtől. Azért telik meg a szíve olyan sovárgással. Oh, ha legalább néhány csepp jutott volna neki abból a szerelemből, hogy megédesítette volna életét!

Bizonyos, hogy a derék Bató Vincze nem arravaló volt, hogy különösen megédesítse valakinek az életét. Csunya szokásai voltak, hortyogott, szuszogott alvásközből, habzsolva evett s ha melege volt, levetette a kabátját, úgy ült az asztalhoz ingujjban.

Az asszony évről-évre jobban elidegenedett az urától. Hideg borzongás futott végig a hátán, ha testén érezte férjének ölelő karját. De becsületes asszony volt, akinek sohasem jutott eszébe, hogy másképp is lehetne és más vigasztalást is találhatna. Aztán hiszen ő szép asszony sem volt, aki körül a férfiak ólálkodtak volna. Alkalma sem igen nyílt tehát kísértetbe járni.

Csak férjének a bátyja, Károly sógor, ki velük együtt lakott, bókoltatott néha:

— No édes szép Annuskám.

De Batóné tudta, hogy az csak épen olyan udvarias beszéd.

Károly sógor fiatalabb korában kereskedő volt, de mióta százezer forintot nyert egy sorsjátékon, abba hagyta az üzletet. Nagy gavallérnak tartották az egész városban s ő maga is annak tartotta magát. Virágot hordott haza Annuskának s könyveket a kaszinó könyvtárából.

Nagy barátságba keveredtek. Annuska a Károly bácsi kedvéért megtanult kártyázni s esténként vacsora után piquetet játszottak együtt kettecskén.

Igy telt el néhány év anélkül, hogy valami nevezetes esemény fordult volna elő a Bató Vinczéné életében. A becsületes asszonyok életében nem igen szoktak előfordulni nevezetes események. Csak holmi ködös álmodozás, holmi határozatlan sovárgás, valami félénken bujkáló érzés, melytől megdobbant a szíve s megcsillant a szeme, annyi volt az egész.

Egy fiatal ember fordult meg néha náluk, valami kisebb hivatalnok a takarékpénztárból. Írásokat hozott olykor a főkönyvelő urnak s mély hódolattal csókolt kezét mindig az asszonynak. Nem történt semmi egyéb. Az asszony egyszer elpirult. Nem tudta volna megmondani, hogy miért, mert hiszen máskor is járt már ott az a fiatal

ember és nem volt rá az asszonynak semmi különös oka, most mégis elpirult. S amint rá nézett a fiatal ember, az is elpirult.

De azután nem történt semmi. A fiatal ember még többször is eljött. Kétszer vagy háromszor vacsorára is ott tartóztatta Bató Vincze ur. Aztán nem hitták meg többé, mert Károly ur azt mondta rá, hogy kiállhatatlan ember s a Károly ur szava döntő volt. Károly urnak a kedvében kellett járni, nem szabad vele ellenkezni, mert ha megharagítják, kitelik tőle, hogy még megházasodik s akkor oda az örökség.

Az utca tulsó oldalán azonban mindennap lehetett látni a fiatal embert, amint a takarékpénztárba ment vagy onnan hazafelé jött. Gyakran úgy rémlett Batónénak, mintha az ő ablakaik felé tekintene s várná, hogy egyszer megjelenik valaki az ablaknál.

Batóné olyankor még hátrább huzódott a szoba homályába, de érezte, hogy az arcza ég és egyszer — igazán nem tehetett róla — egyszer sirva fakadt.

Már hat év óta volt asszony, mikor az ura hirtelen rosszul lett, szélütés érte s harmad napra meg is halt.

— Jaj, jaj, — siránkozott legjobban a Batóné anyja, — az erős ember, a derék ember!

De Batóné úgy érezte, mintha nehéz bilincsek hulltak volna le róla s mintha merő képmutatás volna, hogy ő könyes szemmel áll ott a ravatálnál.

Bánkódni akart, ahogy özvegy asszonyhoz illik, de minduntalan az ötlött eszébe, hogy ime a rabszolgaságnak vége, se testén, se lelkén nincs többé hatalma annak az embernek, aki ott fekszik most már dermedten a koporsóban. Nem kell tűrni ölelését s nem kell irtózni, hogy meg akarja még egyszer csókolni az az ember.

És mikor most este egyedül ült ott hálósobájában a fiatal asszony, úgy érezte, mintha erőszakkal kellene elfojtania a kebléből kitörő örömujjongást.

Szent isten! hiszen az nagy bűn, hogy örülni tud, mikor bűba, gyászba kellene borulni. De mikor oly boldogító érzés az, hogy most már szabad, szabad. A fekete fátyol, mely aláomlik hajáról olyan, mintha szárnya volna, mely fölemeli. Végre szabad, szabad!

Am az anyja jajveszékel:

— Uram teremtem, mi lesz már most?

Nyugdíj nincs a takarékpénztárnál özvegyek számára, vagyon pedig nem maradt.

— Nagyon urasan éltetek — vetette szemére a leányának.

Oh, de mit törődik az most avval, csak a szabadsága, csak a szabadsága, ami most az eszében forog.

— Nagy baj, hogy nem halt meg előbb Károly sógor — töprengett az aggódo anyja. Milyen jó lenne most, ha rád maradt volna az a vagyon.

De így... Jaj, bizony így félni lehet, hogy idegen kézbe kerül. A Batóék atyafiai kapják. Vagy valami rossz személy, aki behálózza Károly bácsit. Azelőtt is nagy hajlandósága volt az effélékre. Mindjárt pártfogásába vett egy-egy színésznőt, ha ide vetődött valami vándor csapat.

Egyelőre azonban úgy látszott, nem kell félni Károly bácsit a rossz személyektől. A temetés után is ott maradt a sógornéjánál s mikor a fiatal özvegyasszonynak az anyja szomorúan emlegette, hogy most már válni kell, most már haza viszi a leányát, Károly ur félbeszakította:

— Hagyjuk azt most... hagyjuk, kérem. Majd beszélünk arról.

— De mit mond a világ? — aggodalmaskodott az anyja.

Arra aztán előállt Károly ur a szíve vágyával. Még nem akart volna szólni, mert nincs itt az ideje, de ha már szóba került s a többi... s a többi... nagyon boldog volna s a többi...

Az Annuska anyja még azon melegében a leányához sietett:

— Képzeld csak, milyen szerencse! Károly megkérte a kezdet.

A fiatal asszony elsápadt.

— Ugy-e, ez aztán meglepetés? — diadalmaskodott az anyja. — De ne ijedj meg. Az eljegyzéssel majd várni fogunk. Még most nagyon korán volna, hisz alig egy hónapja, hogy meghalt az első urad.

A fiatal asszony alig birt szóhoz jutni. Szinte elfúlt a lélegzete is:

— De hisz az lehetetlen!

Az anyja iparkodott megnyugtítani:

— Dehogyan lehetetlen. Csak dispensatio kell hozzá. S azt megkapjátok.

Alig akarta elhinni a jó asszony, hogy valaki képes ilyen szerencsét visszautasítani.

— Hát van neked eszed, Anna? Szeretném tudni, hogy mi kifogázkod lehet? Hogy vén? Hát az nem igaz. Ötven éves férfi még nem vén. Nézd meg, milyen derék gavallér. Szívesen hozzá menne akármelyik fiatal leány.

— De én nem, anyám, én nem!

Azt akarta mondani:

— Én csak szerelemből megyek férjhez.

De anyja azt nem értette volna meg.

A testvérei sem, akik mind rá estek, hogy ilyen szerencsét nem kell elszalasztani. Bezzeg ha őket érné ilyen szerencse, nem haboznának egy percig sem. Mit akar? Azt hiszi, hogy majd özvegyasszonyt olyan könnyen nőül vesz valaki?

— Én sem élek örökké — mondta az anyja — én sem tarthatlak el.

A fiatal ember pedig nem mutatkozik a láthatáron, az a bizonyos fiatal ember, akiért egy álmodozó asszony szívesen tűrne szegénységet, nélkülözést, nyomorúságot is, akivel megosztana bármily sorsot, de akit nem lát maga mellett, csak a képzelődés tovaillanó álmokképeiben, félig behunyva szemmel, lustán ringatózva a hintaszéken.

Oh milyen örömet odaadna életének felét, egész életét is, ha egyszer úgy mehetne férjhez szerelemből.

De meddig várjon arra? Talán soha sem jön el az, akit ő vár. Soha. Soha. És az elcsüggedés erőt vesz rajta. Az anyja, a testvérei, az egész rokonság napról napra jobban unszolja. Károly ur türelmetlen lesz.

— Vigyázz — inti az anyja — Károly megunja a halogatást s egyszer úgy itt hagy, hogy holtod napjáig megsirathatod.

És Bató Károly olyan nyájasan beszél:

— Annuska, édes Annuska...

S Annuska azt gondolja:

— Hátha talán mégis?... Ez szelidebb, ez nyájasabb, ez nem volna goromba.

Fázik ugyan attól a gondolattól, hogy megint olyan embernek a karjai közé adja magát, akit nem szeret, akinek érintésétől visszariad; de hát ha ez a világ sora, ha másképp nem lehet, ha élni kell, ha érzi hogy olyan gyáva és rá erőltetik, hát mit csináljon?

— No Annuskám, édes, hát mikor lesz már az enyém? — sürgette Bató Károly. — Mikor huzhatom már arra a szép ujjacskájára a jegygyűrűt?

— A mikor tetszik, Károly — sohajtott a fiatal özvegyasszony.

— Hát csókoljon meg, édes — szólt a boldog ember.

A fiatal asszonnynak szíve összeszorult s ajka megremegett, mintha valami utálatos vén majmot kellett volna megcsókolni; hanem azért megcsókolta.

Hiszen meg kell szokni.

Oh, hova tűntél...

*Oh, hova tűntél ragyogó virágom?
Felőled hozzám még csak hír se szárnyal,
Mig én a nagy, a győzhetetlen árnynyal
Sorvadt erőmmel, sölélen csalázom.*

*Nem látlak többé?... Te is elpártoltál,
Kit forrón, mindenek felett szerettem?...
Pedig gyönyöröm és reményem voltál!*

*Majd száll hír hozzád: ha fáradt kezemből
Kihull a fegyver: és ha majd felettém
Fiatalon halotti dallam csendül...*

Herezeg János.

Krónika II.

Elsők.

— decz. 6.

Szokratesz mondotta, hogy a legnagyobb szerencse egyáltalában nem születni, de ha az ember már elkövette ezt a menthető ügyetlenséget, a legjobb dolog minél rövidebb ideig viselni a következményeit. Szokratesz a tulajdon tanával szemben én nem is tudom, önzőbb-e vagy önzetlenebb, de mindenesetre kevésbé praktikus volt, mint a Gagern báró mandátuma, amely ha már megesett vele, hogy a világra jött, ki is mult a lehető legrövidebb terminus alatt, amely erre a célra rendeltetésére adatott. A báró ur oly ifjan lett képviselő, mint kevesen és oly gyorsan lett volt képviselővé, mint még senki más. Ő megfordította a Julius Caesar mondását: győzött, látott és elment. Átkelt a Rubiconon, mint Julius Caesar, de vissza is ment rajta, mint Buller generális a Tugelán. A szimpatia, amely a malheurös embert megilleti, kijár neki, mert harc és diadal után érte a csapás; bár talán szerencséje, hogy ismeretlen érték tűnik el véle, mert minden néma mögött ott lappang a dicsőség lehetősége, hogy Cicero volna, ha beszélni tudna. Lehet, hogy ha beszélni engedik vala, Cicero vész el, bárha Gagern báró megmarad.

Igy csak a báró urat vesztette el a pártja. Ha nem is ismerjük, szívesen elismerjük minden jó tulajdonságát, de amit sorsában a néppárt legjobban sajnálhat, — tisztelet a bukott hős érdemes egyéniségének — mégse a bukás, nem is a hős, hanem az ok, amely miatt a törvényhozás padjaiból távoznia kellett. Nincs párt, amely nagyobb aversióval volna az új honpolgárok iránt, amely oly hangosan gyűlölné, gunyolná és lenézné a friss magyarokat, mint a néppárt. És ime a Kuria egy néppárti képviselő mandátumát kénytelen megsemmisíteni, mert a képviselő ur honpolgársága még nagyon is új, a magyarsága, legyen bár még olyan mély, nagyon is friss. Azokon a padokon, ahol szörnyű rossz néven veszik, ha valakinek az őse nem egynehány száz esztendő előtt jött Magyarországra és dátum szerint nézik a hazafiságot, ime akadhatott, akinek nem századok, de még a törvényes terminus, tíz esztendő se állott rendelkezésére. Valóban

a néppárt titokban tulságosan liberális és ez tragikumának a magja. Vagy talán nem is az a fő, hogy valakinek az őse magyar lett legyen: a fő, hogy már ő is lett legyen?

Mi megbecsüljük a hazafias *utódokat* tekintet nélkül az ősökre, akár ősök voltak, akár nem is voltak ősök, csak amolyan öregapák. És ezen a réven több jussunk volna sajnálni Gagern báró esetét, mint a néppártnak. De mert ő a néppárté volt: a gyászát el nem bitoroljuk. A báró urat pedig vigasztalhatja, hogy a Kuria, amely a mandátumát elvette, az ítéletével egy *erősséget* is adott neki. Ő ebben a ciklusban az első *volt* képviselő: ki tudja, a *valóságos* képviselők között ezt a helyet sikerült volna-e kivívnia?

*

Ime az első néppárti képviselő mellett, aki volt; az első demokrata képviselő, aki van. Mikor szerdán délelőtt a jegyző szólásra hívta, Vázsonyi Vilmost az a dicsőség érte, hogy vele szólásra emelkedett egy egész párt, amit még egy ugronista se mondhat el magáról, pedig ők is elég kevesen vannak. Hanem mikor leült, már csak maga Vázsonyi Vilmos ült le vele. Ez a világért se akarja azt jelenteni, mintha a Vázsonyi Vilmos egyénisége a beszédével megcsökkent, vagy összezsugorodott volna. Szó sincs róla, amit a szónok egyéniségétől vártak, azt a szónoklat pompásan beváltotta. Mintha az ötlet több lett volna benne, mint a gondolat, az elmésség több, mint a kritika, de bátor volt, tüzes, formás és sziporkázó. A terézvárosi szép, sőt igen szép asszonyok, akik a karzatot bevirágozták, jogos gyönyörűséggel konstataáltak, hogy az új képviselőjük sokkal különb legény, mint a régi volt, frissebb is, elmésebb is, érdekesebb is. A derék terézvárosi urak pedig, akiknek a lelkét az első fellángolás, a tüzes harcz és szép diadal mámore után meglegyintette az aggodalom fekete szárnya: megnyugodhatnak. Az új forradalom felelőssége és rázkódásainak ódiuma, amely egy másfajta elhelyezkedést diktál rá a társadalomra, nem fog a Terézvárosra nehezenni. Ők csakugyan azt választották meg a képviselőjükben, amit benne szerettek: az elmés, tüzes, maliciozus és lendületes szónokot. Az ítéletükben nem csalódtak, mert Vázsonyi Vilmos csakugyan az, nem kevesebb ennél és *nem egyéb*. Új ember, igen érdemes új ember, de nem új program. Az ő demokratasága nem program, amely utat mutat, csak érzés, amely keresi az utat. Lehet, hogy a betegséget, amelyen segíteni kellene, jobban ismeri és bátrabban festi, mint más, de az orvoságát épp oly kevéssé tudja, mint más. Lehet, hogy a segítő vágya benne nagyobb, mint másban, lehet, hogy a szenvedő társadalom panaszának igazabb kifejezést tud adni, mint más: de a panasz még nem orvosság és aki találóan jajgat, még nem apostol. Az érzés szubjektív, csak a program *kiható*. Aki úgy találta fel a kormányozható léghajót, hogy minden léghajó kormányozható lett, ha ő ül a csónakjába, az az emberiség számára sehogy se találta fel a kormányozható léghajót. Vázsonyi Vilmos, mint jó demokrata, teljes joggal érezheti, hogy ő van olyan ember, mint herceg Esterházy, sőt, mert alkalmasint jobb demokrata nálla, különb ember, mint herceg Esterházy: ezzel még a haladó demokrataság új pro-

grammját még nem csinálta. Ezt a programot az fogja megcsinálni, aki tiz szóval, vagy akár csak kettővel ugyanenerre az érzésre kényszeríti nemcsak a herceget, hanem azokat a doktorokat, bárókat, kereskedőket és nap-szamosokat is, akik minden bölcsesség dacára ma nagyobbat köszönnek egy hercegnek, mint egy demokratának. Ez a tiz, ez a két szó nem volt benne a Vázsonyi Vilmos beköszöntőjében és ezért nem lehet a demokrata pártban, majd ha lesz, az első ember Vázsonyi Vilmos, legfeljebb a második, ha az első akár ötven esztendővel következik is utána. A nagy reformok, a nagy programok, a nagy orvosló igazságok a nagy szenvedések méhében érnek, ám maga a vajudás *jajgatása* még nem a reform. A gőzhajót nem az találta fel, aki a leghevesebben tudta szidni a tengert, mert hullámaival a szegény vitorlás nem bír. Én szívesen elhiszem, hogy Vázsonyi Vilmos ott lesz és az első lesz amelle, akinek az agyából az igazságosabb, méltányosabb rendet megalapító új tan törvénye kipattan, de a legodaadóbb bába se anyja a gyermeknek, amelynek a világrajövésénél segédkezett, még akkor sem, ha egészen úgy jajgatott, mintha maga is vajudnék. Az anyaságnak a gyermek a bizonyossága; de hol a gyermek? Hol az anyja?

Sylvester.

Pista bátyám szerencséje.

Irta: JANKÓ ZOLTÁN.

(Vége.)

E vallomásra egy új, eddig ismeretlen érzés szállott a szívembe. Ekkoráig Marcsa anyáskodott velem, ő volt az, aki minden bajomon tudott segíteni, akinek minden panaszomra volt valami orvossága és aki maga magasan fölötté állott minden bajnak, bánatnak. És im, ez a tökéletes lény nekem, kis gyereknek, megvallja, hogy fáj neki is valami s az őszinte vallomásra csak úgy megkönnyebbül a szíve, csak úgy megered a könnye, mint nekem, ha ki-tártam előtte szívem bánatát.

Látva Marcsa elérzékenyülését, nagyobbban, erősebbnek éreztem magamat és bizonyos fölnynyel szól-tam hozzá:

— Ne sirj, Marcsa, majd megmondom a Pistának, hogy jöjjön el; jó lesz?

— Oh, te kis szentem — felelte bágyadt mosolygással és jutalmul újra megcsókolt, aztán pedig, mivel már alkonyodott, figyelmeztetett, hogy menjek haza, mert különben megszid a mama.

Keresztanyáméktól a kertek alatt szoktam hazamenni, most is arra felé indultam. Marcsa végig kísért a gyümölcsös kerten s utközben minden zsebemet tele tömte *buzára erő* körtével, aztán elkérte a zsebkendőmet (olyan érintetlen volt, mint ahogyan édes anyám a zsebembe dugta) és még azt is tele rakta.

A kertajtónál elbucszozott tőlem. Szomorú bucsuzás volt. Megsimogatta jóságosan az arcomat és szórakozottan mondta szokásos ikenetét:

— Tiszteltetem az otthon valókat.

— Köszönöm — válaszoltam szintugy és elindultam. Nem boldogan, meglegedetten, mint máskor, hanem bá-nattal a szívemben.

A hullámozó vetésben nem tudtam gyönyörködni, a szőke kalászkok zizegése mintha ma nem volna olyan éde-

sen titokzatos, a pipacsok, amik máskor kíváncsian kándikáltak ki a mesgyére, most álmosan bólingatták fejeiket, a szelid buzavirágok, a kényeskedő konkolyvirágok ma mind nem voltak színesek, kedvesek; a tücsök czirpelése, ez a kedves muzsika, bántotta a fületem.

Elgondolkozva, szótlanul értem haza s a körtémet nagylelkűen szétosztogattam testvéreim között, én magam egyet sem tartottam meg belőle. Mogorván ültem be az asztalhoz rendes helyemre és Marcsa iránt való részvétellel a szivemben sokkal különbnek, többnek éreztem magamat testvéreimnél.

Szinte föléje emelkedtem rendes érzelmi világomnak és ebből a magasabb gondolatkörből elnézéssel tekintettem le butuska testvéreimre, akiknek minden öröme, minden gondolatja az édes buzára erő körte... Ellenben Pista bátyámhoz sokkal közelebb éreztem magamat. Már nem volt ő előttem az a félisten, mint akit Marcsa elbeszéléseiből alkotott a fantáziám; azt a sok jó tulajdonságát, amit édes anyám annyit magasztalt és annyiszor állított elejbe, követendő példa gyanánt, homályba borította egy nagy mulasztása: hogy fájdalmat okozott Marcsának.

A többiek csak olyan áhitattal hallgatták a beszédjét ma este is, mint máskor, de én nem tudtam a szavain fölmelegedni. Mikor fölkeltek az asztaltól és ő jó éjszakát kívánva átmént az első szobába, (egyedül hált ott) én is utána mentem.

Bátorságom láthatólag meglepte őt, mert bármennyire szeretett is, hozzá volt szokva, hogy mindig tartózkodva, bizonyos félelemmel közelítettem hozzá.

Megkeményítettem magamat és bátran a szemébe nézve megkérdeztem tőle:

— Mikor mész el a keresztmamáékhoz?

Erre a kérdésre nem volt elkészülve. Minden vére az arcába szaladt, majd megint elhalványult és homlokát végig simitva szórakozottan felelt:

— Az ám, egészen elfeledtem. No majd a jövő vasárnap, előbb nem érek rá.

Aztán a nagy diófa asztal felé fordult, kirakta zsebéből az óráját, pénztárcáját s vetkőzni kezdett, miközben megkérdezte tőlem:

— Hát keresztmamáék mit csinálnak?

Olyan hangon mondta ezt, mint ahogyan régi, feledésbe menő ismerősöket szokás rövid időre emlékezetünkbe visszaidézni. Bezzeg nem tudakolta mohó kíváncsisággal, hogy sokat változott-e Marcsa, milyen a hangja, milyen a nézése... egy szóval sem kérdezősködött fölé. Elszorult a szivem s röviden, hidegen feleltem a kérdésére.

— Csak megvannak.

Azzal jó éjt kívántam neki, sarkon fordultam és kiementem a szobából.

Igy végződött a második vasárnap és következett rája megint egy hét, amelynek minden napját, minden óráját elfoglalta a földmives ember kemény, szakadatlan munkája. Édes apám egész nap kint járt az aratók után, édes anyánk pedig nagy fazekakban főzte nekik az ebédet.

Nem volt az egész házban egyetlen pihenő kéz sem, még nekünk gyerekeknek is hasznunkat vették: mi vittük ki az aratók után az ebédet. A fazekakat egy nagy vesszőkosárba szalma közé állogatva kocsira tették, mi gyerekek meg lekuporodtunk a kocsi fenekébe és arra kellett vigyáznunk, hogy a leves ki ne lötyögjön.

Az ilyen kocsikázáshoz óvatosságból a vak lovat fogták be és ezt is olyan bölcsen, hogy gyeplője nem volt; a kis szolganak kötőféken kellett vezetnie. Persze ilyen kocsis nem hajthat lóhalálában, ha volna is hajlandósága hozzá, hanem szépen lépésben jár, mint ahogy az ebédhordáshoz megkívántatik.

Egyszer-másszor volt csak ennek az unalmas kocsikázásnak némi öröme, mikor az aratók nyulfiat vagy

fürjecskét fogtak és nekünk adták. Ezt olyan örömriválgással vittük haza, hogy még a vak ló is hetykébben emelgette a lábait és vidáman billegette füleit a hangos gyereklármára.

Bármennyire el volt is az egész ház népe, különösen édes anyánk foglalva, még sem kerülte el figyelmét, hogy Pista megváltozott, mintha jókedvét ketté vágta volna.

Legnagyobb részt kint kóborolt a határban, vállra vetett puskával s amikor haza jött fáradtan, üres tarisznyával, hallgatagon járt-kelt közöttünk. Nem szólt senkihez, őt sem merte megszólítani senki. Édes anyánk aggodva leste minden mozdulatát, találgatta szótlanágának okát és várta, hogy neki, édes anyjának, csak megmondja, mi nyomja a szivét. Hiába várta, neki sem szólt.

Megkérdezze tőle? Mikor az olyan bajos. Nincs rá alkalom, nincs rá idő, mert nem olyan könnyen megy ám az, mintha azt kérdezné tőle, hogy hány óra van? Meg kell szépen várni, amíg négy szemközt találja valahol, ott aztán megszólítja, közönyös dolgokról beszél vele, hogy ki ne térhessen előle és észrevétlenül hozza szóba a dolgot, mintha magától kínálkozott volna. Igen ám, de erre munka idején, hétköznap nincs alkalom. Eleget leste, kerülgette édesanyám Pistát, sokszor már az ajkán is volt a szó, de mindig elhalasztotta.

— Majd holnap — gondolta magában.

Egy nap aztán meg is jött a kedvező alkalom. Pista kezébe vett egy könyvet és kiment vele a kertbe a vadkörtefa alá. Édes anyám is utána ment. Ugy tervezte, hogy majd babrál, gyomlál egy kicsit és úgy észrevétlenül a közelibe kerül s megszólítja. Babrálgatott, gyomlálgatott, a közelibe is került, de a megszólítás megint csak elmaradt.

A vadkörtefa alatt egy malomkőből készült asztal állott, mellette fapad, Pista itt ült gondolatokba elmerülve. A könyv kinyitatlanul feküdt előtte; észre sem vette, hogy édes anyám az egresbokor mellől nézi őtet. Édes anyám pedig látva Pistának elborult arcát, dehogy közelített volna hozzá! Talán attól félt, hogy Pista nem mondja meg neki az igazat és ez kimondhatatlanul fájtna neki.

Most már egészen a vasárnapra reménykedett. Kigondolta szépen, részletesen, hogy majd ebéd után, ha mind fölkelnek az asztaltól, csak ők ketten maradnak ülve (valami ürügy alatt ott marasztalja), megszimogatja a homlokát és gyöngéd, szelid hangján megkérdezi tőle:

— Mi bajod van, édes fiam?

Erre elmond mindent, hiszen eddig sem volt semmi titka. De nem így történt. Mielőtt édes anyám szóhoz jutott volna, Pista fölkel az asztaltól, megfogta a kezemet s azt mondta:

— Gyere Laczi, elmegyünk a keresztmamához.

Kérdőleg függesztettem anyámra szemeimet, várva, hogy mielőtt elereszt, szokása szerint felöltöztet, rendbe hoz, kioktat, de legnagyobb csodálkozásomra anyám egy szóval sem tartóztatott. Hosszasan, álmélkodva nézett utánunk, amint vissza sem tekintve elmentünk hazulról.

Pista bátyám odakünn az utcán sem eresztette el a kezemet, jöllehet, akkor is vakon követtem volna akárhová, annyira uralkodott rajtam. De nemcsak én rajtam, hanem mindenkin: apámon, anyámon és leginkább Marcsán.

Pedig olyan csendes természetű fiatal embernek látszott!

Lopva fölpillantottam rá: az orcája halvány volt és veszedelmesen nyugodt.

A gyerekek most is zsiványosdit játszottak, mint a mult vasárnap, de nem mertek magok közé csalogatni.

Az öreg Mezei Péter is kint üldögélt a ház előtt, de ő sem évődött velem.

Aranyosi Vilma most is legényekkel incselkedett a kerítésen át, de nem kérdezte tőlem, hogy hová megyek; a legények is illedelmesen köszöntek, amint elhaladtunk előttük. De még a Zsandár sem mert vakkantani, látván, hogy bátyám kíséretében jövök.

Persze, keresztanyám meg Marcsa is csodálkoztak rajta, hogy mi nyitottunk be hozzájuk. Pista bátyám még haloványabb lett, Marcsának ellenben gyenge pirosság szállott az arcába; így még sokkal szebb volt. Keresztanyám annyira örült jövetelünknek, hogy nem vette észre sem az egyiknek, sem a másiknak a színe változását, de én figyelemmel kísértem mind a kettőjüket.

Láttam, hogy Marcsa milyen mohón lesi Pistának minden szavát, láttam azt is, hogy az én erős, hatalmas Pista bátyám nyugodtsága csak erőszakolt nyugodtság. Mennél többet beszélt, annál nyugtalanabb lett, míg végre hirtelen félbeszakította a beszédjét, fölkel s azt mondta, hogy tulajdonképpen bucsuzni jött; mert holnap a hajnali hajóval már elutazik.

— Sajnálom, keresztifiam, hogy csak ilyen rövid időre volt szerencsém, de nem merem tartóztatni, mert tudom, hogy máshova is el akar még menni.

— Igen, a plébánoshoz — felelte rá Pista szórakozottan és látván, hogy keresztanyám ki akar bennünket kísérni, gyöngéden tiltakozott ellene.

— Legalább té kísérd el őket Marcsa, ha kert felől akarnak menni — szólott keresztanyám és a »szerencsés utat« már úgy kiáltotta utánunk.

Szóltanul, egymás szavát várva mentünk végig a hosszú udvaron. A kertben végre felém fordult Pista:

— Eredj haza Laczi, mondd meg a mamának, hogy én is mindjárt jövök.

Vártam, hogy majd Marcsa tartóztatni fog és azt mondja, hogy maradjak csak velők; de bizony nem szólt semmit. Mint az álomjáró, úgy lépegetett bizonytalanul, czéltalanul Pista mellett, azt sem mondta »isten veled«. Éreztem, hogy nem vagyok neki most senki és semmi, egészen bátyám uralkodik rajta.

Szót fogadtam Pistának és ellenkezés nélkül váltam el tőlük. Lehorgasztott fővel ballagtam a keskeny gyaloguton üres zsebekkel (nem úgy, mint a múlt vasárnap), de annál nagyobb bánattal a szívemben.

Igy sem eresztettek még el keresztanyáméktól.

De nem is eresztenek most sem, reménykedtem. Talán csak meg akar Marcsa tréfálni s egyszerre majd utánam kiált, visszahív. Hogy fogok visszazsaladni hozzá, ő meg leguggol, kiterjeszti karjait és csengő hangján énekelve ígérgeti:

— Aki hamarabb ide ér, az lesz az isten babá-á-ja.

Már a kertajtóhoz értem, a kilincset is megfogtam, mégsem hívott vissza. Hátha azt várja, hogy én forduljak vissza s akkor int a fehér kötényével.

Megfordultam.

Sehol senki, csak a körtefán lakmározott egy sárga rigó, vigan hirdelve, hogy:

— Czipó, dió, de jó.

Az aggodalom, meg a kíváncsiság nem engedett tovább menni. Eleresztettem az ajtókilincset és óvatosan, macska módjára lopózkodtam vissza — magam sem tudtam mért — egyenesen a lugashoz. Szívem olyan hangosan dobogott, mikor a lugas mögött megállottam, hogy rászoritottam a tenyeremet, nehogy oda benn meghallják.

Fölösleges volt annyira óvatosnak lennem! Akik ott bent voltak, azokra, ha az ég rájuk szakad, azt sem veszik észre.

Lélekzetemet visszafojtva reszkető kézzel huztam széjjel a vadszőlő sűrű leveleit, hogy beláthassak a lugasba.

Pista a gyöpknapén ült, Marcsa meg előtte: térdelt s lábait átölve sirva könyörgött neki:

— Ne menj el, ne menj el.

Pista bátyám ijedten csititgatta:

— Az istenért, mit csinálsz? Kelj föl... meglát-nak... meghallják.

E közben gyöngéden igyekezett magát Marcsa karjai közül kiszabadítani, de sikertelenül.

— Nem bánom, hadd lássák, hadd hallják — válaszolt elszántan s aztán Pista szemeibe nézve folytatta határozott, szinte követelő hangon:

— Maradj itt, ne menj el.

— Nem maradhatok.

— Vigyél magaddal.

— Hová gondolsz!

— Gyere vissza értem.

— Nem jöhetek.

— Elhallgattak; csak Marcsa keserves zokogása hallatszott. Kis vártatva Pista megint megpróbálta kérlelni:

— De édes Marcsa, gondold meg, nem lehetünk egymáséi... Ne sirj, majd elfelejtesz — tette hozzá vigasztalva.

Marcsa fölkiáltott ez utóbbi szavakra:

— Nem felejtlek el... el se hagylak.

Hangja fuldoklásba veszett és görcsösen kapaszkodott Pistába, ez pedig megrémülten, tehetetlenül kapkodott fejéhez.

— De Marcsa, az isten áldjon meg!

— Nem, nem, nem éreztlek... hiszen te is szeretsz engemet... ugy-e szeretsz; mondd, mondd, csak azt mondd még egyszer, hogy szeretsz...

Pista erre, mintegy szíven szurva feljajdult, aztán hirtelen elhatározással fölugrott a gyöpknapéről, erősen megragadta Marcsa karjait és rövid dulakodás után kiszakította magát öleléséből. Marcsa megtántorodva a gyöpknapéra dőlt, mint egy letört virág, Pista meg földult arcczal előhant.

Ezeknek láttára én sem tudtam magamat tovább türtőztetni. Beszaladtam a lugasba, átöltem Marcsa nyakát és együtt sirtam vele. Szerettem volna valami vigasztalót mondani neki, de nem jött az ajkamra egyetlen szó sem, csak nagyon fájt a szívem.

Marcsa zokogása kicsinyenként csillapodott, én is magamhoz tértem s mit tehettem egyebet, megkérdeztem tőle, hogy mi baja, mi történt vele, de ő nem felelt; mintha nem is hallotta volna szavaimat, fölkel a földről, de újból lerogyott a gyöpknapéra. Roskadtan, kezeit az ölébe lógatva ült mellettem és hideg érzéstelen arcczal bámult maga elé.

Újra kezdtem szólogatni, de csak nem felelt. Megragadtam a karját s megráztam.

— Marcsa!

Erre magához tért. Egy mélyet sóhajtva végig simította a homlokát és körülnézett.

Esteledett. A lugas vadszőlő-leveleit hűvös szellő borzolgatta. A levelek zörgése olyan idegenül, kísértetiesen hangzott, hogy önkéntelenül összerázkódtam, de mintha Marcsát is magához térítette volna.

Haját, ruháját rendbe szedte s nekem hálk, erőtlen hangon szólott, hogy menjek haza, ne hogy megszidjon az édes anyám.

Szegény! Kábultságából magához térve nem a maga fájdalmára gondolt, hanem még akkor is engem féltett.

De bizony édes anyám megszidott.

— Hol csavarogtál késő estig? Pista bátyád elment, el se bucsuzhatott tőled.

E váratlan hír föltépte szívem sebeit. Elém varázsolta Marcsa fájdalomtól földult arcát, szívet szakgató zokogását.

Neki fordultam a falnak és sirtam szívemből, keservesen. Hiába csititgattak, vigasztaltak, hogy Pista bátyám nem haragszik azért rám: semmi sem tudott megvigasztalni, csak sirtam, keservesen sirtam.

Mese.

Világnak ment két ifju vándor . . .
 Meredek hegynek vilt az utjuk,
 Tövis megtépte a sarujuk,
 Felvérzék arcukat az ágak
 S forró lüze a napsugárnak
 Leverte a két ifju vándort;
 A talpuk égelt, arcuk lángolt.
 És szólt az egyik: »Csak tovább,
 Bár lép a tüske, szúr az ág,
 Bár tikkasztó a nap sugára:
 Nagy még az út a hegy fokára,
 Tovább, tovább! . . .« És szólt a másik:
 »Nagy még az út a hegy fokáig
 És csupa tüske, csupa ág . . .
 Tekints körül: a sok virág,
 Az árnyas erdő, szép madárdal,
 Mely vigan a magasba szárnyal,
 Mind úgy marasztal! . . . Ide vágyom . . .«
 S végig terült a pázsit-ágyon.

A másik indult. Szeme égelt:
 Ugy nyelte el a messzeséget,
 Fülét nem érte a madárdal:
 Ugy gázolt tüskön-bokron álltal.
 Szeme borul, a lába reszket,
 Közelgni látja már az estet,
 Nem lép le egyellen virágot:
 A csucs, a cél, az vár red olt
 S mikor a csucsra végre felér . . .
 Elfulva látja a pusztá világát:
 Eggedül áll ott s haja fehér.

Gerő Nándor.

Félmult időkől.

A Rádayokról.

Mese ma már csak a délibábos róna, a szegény legény, szóval az az egész betyár-romantika amiről az én gyermekkoromban annyi históriát tudtak még. Ott virágoztak azok azon az emberlakatlan homokbuczkás tájon, az én szűkebb hazámban. Adacs, Baracs, Peszér vidéke; Izsáktól Kecskemétig, Tázlártól Dabasig. Azon a vidéken, amely a hatvanas évek elején a Bogár-fiuktól volt hangos. Az aratók halvány, nyári párázatba vesző alkonyestéken még évekkel később is énekeltek a bús nótát:

Zavaros a Tisza —
 Nem akar higgadni,
 Az a szegény Bogár Imre
 Átal akar menni.

En még ösmertem Balla Kálmánt, a híres komiszárost, aki az örkényi homokban valamikor elfogta Bogár Imrét. Még hallottam arról mesélni, hogy ment be Tázlaron fényes nappal a Beniczky Márton uri portájára. A társaságban egy nagyon szép asszony is volt akkor, attól elkérte a brüsszeli csipkeszegélyű keszkenőjét.

— Jó lesz majd szemfödőnek — jegyezte meg a gavallér betyár.

Otthon mesélték ezt nekem mind el, a faluvégi nagy kőházban, amelyben legkedvesebb volt nekem a toronyszoba, gyermekkoromnak ez a valóságos Eldorádoja.

A betyárokról meséltek, meg a szabadságharczról még akkor, a hatvanas évek vége felé, és édes apámnak egy nálunk lakó emigráns pajtása egyre a komáromi

kapitulációt meg a világosi fegyverletételt rajzolta le nagy árkus papírosokra. Akkor ez még jobban érdekelte a magyar gyermeket, mint a panoráma. A *kis alkotmány*, a 61-iki aera elmulta után volt ez, amikor a nemes urak ismét visszavonultak kúriáikba, Ausztria pedig ment végzete, Königrätz elé.

Mint valami nagyon távoli fény rózsaszínű derengése tűnnek föl előttem abban a nagy sötétségben életemnek első éve.

Látom a *toronyszobában* édes apámat, aki mint a többi bus magyar, komor tespedésben töltötte a napot. Látom barátait, s leginkább él emlékezetemben közülök az, aki vízben, sárban, hóban, fagyban, ahogy bealkonyodott a kora téli nap, rendesen ellátogatott mihozzánk. Szálas, szőke férfi volt, s rendesen hosszú, mogyorófa füttykőst tartott a kezében. Nekem mindig hozott valamit a szálas, szőke ur. Süteményt, czukerlit, de leginkább csokoládé-szívert. Ezt különösen szerettem, s zsebpénzemen is örökösen cseréppipákat vásároltam a *Goldner* boltjában.

Aztán édes apámmal leültek *tartlizni*, s *tartliztak* míg csak vacsorához nem hivta őket az inas. Jó mulatság volt ez akkor olyanoknak, akiknek nem esett jól a beszéd, mert amiről beszélhettek volna, fájt mind a kettőnek.

Ez a szálas szőke ur Ráday Gedeon volt, szegény édes apámnak egyik legkedvesebb barátja, komája, sok éven át szomszédja a *provisorium* idejében.

Abból az akácfás, napsütötte faluból ment el Szegedre is, remek négy fakóján, melyet a híres bojári ménesből válogattak össze.

Ettől kezdve lett belőle aztán a *vaskezü királyi komiszáros*, egyaránt rettegett réme szürös szegény legénynek, frakkos gazembernek. Azt mondják Jókai gyönyörtű regényének, a *Lélekidomár*-nak hőst, az ideális Lándory Bertalan gróf Ráday után mintázta, s a magyar Pittaval százakra menő köteteket írhatna össze viselt dolgairól.

Ráday Gedeon gróf, II. Rákóczy Ferencz *kancelláriusának* ivadéka, hazánk egyik legnagyobb érdemű, valamikor kiváló szerepet játszott főuri családjából származott. Vért, életet áldoztak a Rádayak a hazáért s a XVIII. és XIX. század kulturtörténetében nincs Magyarországon tűndöklőbb név a Rádaynál. Fejedelmi vagyont költöttek művészetek és tudományra, s a II. József alatti ujjaszületés korában, valóságos magyar Weimár hírében állt a péczeli rundellás kastély. Kazinczy szoros barátságot tartott a hithű protestáns családdal, s nem kisebb ember mint nyelvünk apostola veszi tollára először a most elhunyt Gedeont.

1831-ben volt ez, amikor Kazinczy Szemere Pálnak társaságában nógrádi, gömöri és borsodi régi barátait, atyafiait kereste föl. Nagy-Kürtösről Ambrózy Lajostól mentek át Ludányba a költők s e látogatásáról így ír Kazinczy:

»... Most Ludány veve átal bennünket a maga gazdag lapályában; másfél század előtt Ráday Pál birtoka, továbbá az első, második és harmadik Gedeoné, a második Pálé most a Lászlóé...«

Később ír Ráday Pál agg kőrösfájáról s erről a következőket mondja: »... E tiszteletes fa árnyékában most a hatodik ízű Rádayak, a László és Wartensleben Ida Istvánja és Gedeonja, s a Gedeon és Teleki Biró Pálja játszadoznak, még áll a ház régi alakjában, amelyben 1713-ban első Gedeon született, s még bírja az asztalt, melynél Rákóczy Ferencz a szécsényi conventből idejövét ülést tartott; nekem is kedves vala képzelnem, hogy e mellett üle az atyám nagytyja, András, ungvári viczeispán is...«

Ez a László és Wartensleben Ida Gedeonja volt Ráday Gedeon; aki mint igen fiatal ember végigharczolta

a szabadságharczot s mindenütt rettenthetetlen bátorságának adta tanujelét.

Már akkor csak romjai maradtak az egykor oly dus Ráday vagyonnak, amelyről azonban büszkén mondhatja el az elszegényedett utód, hogy minden fillér a haza, a tudomány oltárára hozott áldozat volt.

Mint legényember az ugynevezett *Cserháton* élt sokat Ráday Gedeon. Vig élet folyt ott az ötvenes esztendőkből, s Farkasdon a Wartensleben lányok, Gombán a hétországra szóló szépségű *Szücs Klárika* ablaka alatt éjszakáról éjszakára huzta a cigány. A fiatal daliás Gidát nagyon kedvelték a női társaságokban, s egy jókedvű, tréfás nemes ur, aki a cserhádi urak minden viselt dolgait, őket magukat is megverselte, akkor csinálta rá a rigmust:

Vidékünknek legszebb grófja —
Te vagy az én szívem srófja.

És mégse a lankás-dombos Cserhátról, de Abauj megyéből nősült Ráday, nőül vévén Bárczay Józsefnek ritka szivjósága, fenkölt gondolkozású leányát, Annát. Ideális boldogságban élt nevével, s mikor Szegedre ment, semennyiért sem volt rábirható, hogy ötlet is magával vigye. Kimélni akarta azoktól a rettenetes izgalmaktól, amelyek bizonyára tönkre tették volna a gyöngye idegzetű asszonyt. Mert akárhányszor szembe nézett ám a halállal a vaskezü kormánybiztos ur. Így egy alkalommal is, midőn behivatott magához egy csendbiztost, így szólt hozzá:

— Hallottam, hogy a Tiszán túl a füzesben már napok óta ott bujkál a híres betyár, Kovács Ferkó. Eredj át, és hozd el őt nekem ide.

A csendbiztos elsápadt; lehetetlen az.

— Én mehetek — mondá később vontatva — de *élve* nem lát viszont méltóságos uram.

Ráday haragosan ütött az asztalra.

— Vigyél hát magaddal három pandurt.

— Még így se bírok vele.

A gróf most már dühbe jött.

— Adta gyáva semmiházija. Hívd a pandurokat, *én* magam megyek el veletek.

És úgy is lőn. Csónakba ült a pandurokkal meg a csendbiztossal, s tíz percz múlva egy tiszántúli tanya előtt kötött ki a ladik.

Kovács Ferkó javában mulatott czimboráival, mikor a gróf belépett a házba s harsány hangon kiáltá:

— Melyik közületek Kovács Ferkó?

— Én vagyok, méltóságos uram! — jelentkezett a rabló, erősen farkasszemet nézve a *pesti urral*, akit a *szegény legények* megrontására küldtek Szegedre.

— Tedd rá a bilincset — parancsolta most Ráday a háta megett álló pandurnak. De ebben a perczben nagyot csörrent a bilincs. Elejtette a pandur, mert három puska-cső szegződött mellének.

A gróf nyugodtan fölvette a béklyókat, odalépett Kovács Ferkóhoz, s öklével úgy homlokra ütve a betyárt, hogy ájultan terült el a földön, a két másik rabló kezéből kiragadta a puskát és oda fordult a pandurokhoz:

— Nos, lesz-e most már bátorsága *négvőtöknek* Kovács Ferkót megvasalni?

A szegediek nem tudtak hová lenni csodálkozásukban, mikor egy óra múlva a hirhedt rabló megvásárlva szállt ki a csónakból.

De nem kimélte Ráday az uri gazembereket sem. Az *orgazdák*at, akik összeköttetésben álltak a zsványokkal. Ilyen bajba került egyszer egy igen gazdag szegedi kalmár is, aki maga jött el Rádayhoz, s beösmerve mindent, *husz darab* ropogós ezrest tett le az íróasztalára.

Ráday úgy tőn, mintha kész lett volna az alkura. Titokzatosan odahajlott az illetőhöz s halkan suttogetta:

— Az természetes, hogy önnek nem lesz bántódása. De ez — és rámutatott a bankóhalmazra — csak önért elégséges ám. Ilyen potomságért csak nem engedhetem futni az egész orgazda czimboraságát.

A kalmár könyörgésre fogta a dolgot. Megmagyarázta, hogy tönkremennek, ha a banda minden tagja husz darab ezrest ad a grófnak.

Ráday azonban erősen tartotta magát. Végre csak néhány társának kért kegyelmet a nyavalyás, s nyomban le is diktálta a neveket. Csupa előkelő üzletember volt valamennyi. Egy gazdag vendéglős, néhány megyei hivatalnok is akadt köztük.

— De remélem, amice, azok is csak adnak még valamit? — kérdezte Ráday, s a tulbaldog kalmár, társai nevében, rögtön ígért is egy szép kerek summácskát.

Erre csöngtetett a gróf s nyugodtan utasította a belépő pandurt:

— *Vasaljátok meg ezt a gazembert.*

Ezt a napot követte a magyar judicaturának az az örökre emlékezetes éjszakája, amikor Szegednek hatvanhét legtekintélyesebb polgára került a börtönbe.

Semmi rangot, semmi állást nem kimélt a vaskezü kormánybiztos.

Egyik alföldi virágzó nagy város plébánosáról tudta meg egyszer, hogy hamis kártyás és orgazdája egy rablóbandának. Azt is, hogy része volt a híres izsáki postarablásban:

Maga ment el a plébános székhelyére a gróf, s bezörgetett a parochián. Csak a gazdasszonyt találta ott-hon, aki gazdáját ebédutánra várta haza Pestről.

— Jó — szólt a gróf — mondja meg neki, egy régi barátja kereste, s visszajön egy kis parázs ferbli-re.

Megörült a hirnek a pap, még vendégeket is hívott, néhány szenator s több előkelő hivatalnokot. Becsöngtet Ráday s a plébános halotthalványra váltan látja, hogy fogja meg két pandur s tesz béklyót a kezére.

Fényes délután kísértette végig a városon Ráday a magasztos hivatásáról annyira megfélemedezett embert, ezzel is bebizonyítva, hogy nem ösmert ott kiméletet, ahol a közjó forgott kérdésben.

Rózsa Sándort is Ráday fogatta el, s a puszták királyát személyesen vallatta. A rabló makacsul hallgatott.

— Beszélj — nógatta egyre a gróf. — Vallomásod nemcsak arra való, hogy a bűnösök megbűnhődjenek, de arra is, hogy sok ártatlan kegyelmet kapjon. Vagy megengedi *becsületérzésed*, hogy annyi ártatlan sinylődjön börtönben?

Ez hatott. A gazembernek *becsületére* apellálva, meglágyította Rózsa Sándort, aki mikor elvezették, dűnnyögve morogta:

— *Ezzel az egy szóval vett le a lábamról.*

Hirből, dicsőségből bőven kijutott akkor Rádaynak, s valóságos legendakör vette körül. Neje azonban mosolyogva jegyzé meg, hogy ő csak egyetlenegyszer részesült férje ünnepeltetésében.

Valami bánáti svábokból álló deputáció jött el tisztelkedni a grófhöz birtokára, s miután már nem tudták mivel ünnepeljék Rádayt, két markos sváb legény feleségét emelte föl a levegőbe, míg a többi kórusban ordította:

— *Éljen Frau Gräfin!* — Rádayné rövidlátó volt szörnyen, s mikor a svábok letették, belelépett egy óriási pocsoltyába. Mindig nevetve beszélt azután, hogy ez az ünnepeltetés is egypár vadonat-uj, remek cipőjébe került.

És a vaskemény kormánybiztos angyal jóságú, nemes érzésű volt mint ember, s olyan lágy szívű, akár a viasz.

Szülöim, nagyanyám módfelett elkényeztetettek, de *Gida bácsi* — csak így neveztém — még rajtok is tul-

tett. Ha valamit azok nem engedtek meg, *Gida bácsi* kikönyörögte náluk, ha valami játékot nem vettek meg, ha ő bement Pestre, biztosan számíthattam rá, hogy meghozza Brunnertől. Egyszer, mikor nagy beteg voltam, tizennégy napig virrasztott mellettem s mikor gyógyulni kezdtem, ő eszközölte ki, hogy a skót ponnyt, a *Mukit*, bevezessék a szobámba.

Egyetlenegyszer fedett meg életemben. Egyik unoka-huga tartózkodott éppen náluk s *Gida bácsi* megengedte, hogy elvigyem a francia kisasszonynyal kocsikázni. Fel is ültek a kis kocsimra, de én oly eszeveszettül hajtottam neki a buczkáknak, hogy a hugot majd kilelte a hideg. Ezt megemlítette nagybátyjának, aki homlokát összeránczolva mondomta:

— Distingválni kell tudni fiacskám. *Harminczt* viszed-e kocsikázni, vagy —y Annát.

Harminczt Leib-kofája volt a szülőim, meg a Rádayék házának s ezt az intést ugy szívemre vettem hogy két hétig se mutatkoztam a szélmalom alatti kastélyban.

A sok *hivatalos* elparentálás közt jól esett nekem emlékezni Ráday Gedeonról az *emberről* is. Arról, aki jó volt, mint kevesen, igazi magyar gavallér, hü barát s aki a noblesse oblige-t még abban a valóban antik formában tartotta szem előtt, amikor a nemesség tényleg kötelezte nagy nevek viselőit. És soha el nem muló kegyelettel, tisztelettel teszem le ezt a néhány szál immortelt az ikladi nemzeti sirbolt koporsójára, melyben nagy családnak igazán nagy fia pihent meg.

Vicomte Letorière.

Katona Nándor.

A természet és az ember finom összetartozásait meséli el nekünk Katona Nándor. A melancholikus fényű lomb és szomorú galy, a hegyormok fölött titokzatosan uszkáló felhőfoltok, a napsugarak erősebb és halványabb dikciója: ezek mind részei, külső visszaverődései a mi lelkünknek. Mert ha szemléljük azokat a nagymennyiségű — tulnyomólag igen apró térfogatu — képeket, amelyeket Katona a Műbarátok körében kiállított, úgy vesszük észre, hogy ezeken nem annyira a természet reflektálódott a művész bensejében; a tájék, szín és minden rendbeli tónus inkább aszerint alakul, hogy a festő tüdeje, izma és idege miként rendezi be a rónát és a hegyet. Ne keressük a Katona vásznain a természet brutális nagyságát, viharzó szenvedélyeit, félelmetes vagy kábító affektusait, ellenben nyomozzuk — és meg fogjuk találni — e miniatűrökön az alkonyi szellő, a naplementék nemes rokonérzését a mi sorsunk iránt, az organikus és a merev világ fájdalmas egybeolvadásait. Szóval a kölcsönös átöröklődéseket az ember és a lét külső konstrukciói között. A művész ecsetje és szíve gyönyörűen kalandozik a kemény és egyenetlen talajon. Itt-ott elkerüli a dolgok nagy csontozatának festését, de lelke mindenütt nemesen kereszteződik a természet meleg vérével. E képek tözsomszédságában látható *Kalmár* Elzának néhány plasztikai műve. Bizonyos álmatag naturalizmus ül rajtuk; a nyers emberi szerkezeteket pontosan bár, de egy kevés édességgel veszi munkába a női értelem gyöngédebb és játékos kedvű mechanizmusza.

Berzsenyiék influenzában.

(Berzsenyi hálósobája. A báró az ágyban fekszik, az ágyat borító olvasó-asztalon kaszinót játszik. Elzával, aki az ágy mellett ül. A báróné egy ottomán a »Pester Lloyd«-ot olvassa. Blanka, az ablak mellett, egy hintaszékben mélézik s pro forma valami regényt tart a térdén. Alkonyodik.)

BERZSENYI: Elza, te megcsalsz engem!

ELZA: Én?!... Kinek nézel te engem, papuskám?

BERZSENYI: Nekem beszélhetsz! Az előbb tizenegygyel vittél tizenhármát, most meg tizenkettővel vittél tizenegyet. Megfigyeltem.

ELZA: Engedj meg, papuskám, de az nem lovagias dolog: megfigyelni a tulajdon leányodat! Nem vagy te detektív!

BERZSENYI: Csak véletlenül vettem észre. De nem bánom: oszd újra.

ELZA: Ja, ha már csálni se lehet, akkor nem játszom tovább.

BERZSENYI: Félreértettél. Én csak *kérdeztem*, hogy mért csalsz meg engem?

ELZA: Hát kit csallak meg, ha nem téged? Remélem, nem kívánod, hogy egy idegen fiatal embert csallak meg?

BERZSENYI: Mondom, hogy nem erről van szó. Ugy értettem, hogy mi célból? Olyan nagy szükséged van erre az öt forintra?

ELZA: Ojjé, de még mennyire!

BERZSENYI: Aztán minek neked a pénz?

ELZA: A titkaimat hiába fürkészed, nem fogom magam elárulni. Tudod, van nekem valakim, de nem mondom meg, hogy: ki, elég az hozzá, így karácsony előtt nem illik ilyenekről kérdezősködni.

BERZSENYI (elérzékenyedve): Jól van, jól van... nem akarok tudni semmiről... (Elza fölkel.) Hát igazán abba hagyod?...

ELZA: Persze. Nem passzió játszani olyankor, ha az embert minduntalan leleplezik.

BERZSENYI (nevet): Utoljára még nekem kell bocsánatot kérnem, amiért ő megcsal engem!...

ELZA: Hogy legyen az embernek öröme a csalásban, ha a család nem sikerül? Teszem fel azt, ha egy asszony megcsalja a férjét, s a férj mindenre rájön, és így szól: »Asszonyom, így meg úgy«, világos, úgy-e, hogy az embernek elmegy a kedve a regény folytatásától? Érdeemes rendez-vous-kra járni, ha a sarki hordár is tudja, hová megyünk?...

BLANKA: Na ezt a hölgyet aztán kikészítették!

BERZSENYI (Blankához): Mit tudja ő, hogy mit beszél?! és úgy látszik, te se tudod! (Elzához): Itt hagysz?

ELZA: Majd visszajövök.

BERZSENYI: Jól van, jól van... nem akarok tudni semmiről... Hanem gyere vissza nemsokára. (Elza kimegy.) Ha ez a gyerek nem kártyázna velem, meg kellene halnom a betegségtől, mint a sarki hordárnak.

A BÁRÓNÉ: A szerencse az, hogy én még betegebb vagyok, mint te, de én már fel se veszem ezt a kis influenzát.

BERZSENYI: Mondhatom, egy cseppet se mulatságos, ha az egész ház beteg. Ha ez a kis leány nem volna...

BLANKA: Még ebben is szerencsésebb, mint más! Nekem majd szétreped a fejem, ő meg vigan sétál le s fel, mint egy őrangyal. De azért a panaszokat nekem kell meghallgatnom.

BERZSENYI: Én nem panaszkodom, én csak konstátok. Remélem, meg fogod engedni, hogy ne tánczoljak, mikor az egész házam egy kórház.

BLANKA: Mit gondolsz? Nekem talán kedvem van táncolni?

BERZSENYI: Már az igaz, hogy ugyancsak egyszerre ért utól bennünket a betegség! S ha meggondolom, hány szegény család van, amelyik egy csekélységért átvállalná tőlünk ezt a komisz influenzát! Ők is jól járnának; mi is megszabadulnánk az alkalmatlanságtól. De ha a világ már így van berendezve!

A BÁRÓNÉ: Hagyd el, Jacques, minden rosszban van valami jó. Ha nem volnánk betegek, nem volnánk így, családi körben. Nem panaszképpen mondom, Jacques, de egy idő óta jóformán csak akkor látlak, amikor beteg vagy.

BERZSENYI: Gondolod?

A BÁRÓNÉ: Már szinte örülök, mikor hallom, hogy rosszul érzed magad. No hála istennek, egy kis ideig megint lesz férjem, mert a beteg férj is többet ér, mint a semminő.

BERZSENYI: Látod én ezt nem vettem észre. De lehet, hogy igazad van; az ügyeim nagyon lefoglalnak. Egyet azonban el fogsz ismerni. Azelőtt e tekintetben nem voltál ilyen érzékeny. Fiatalabb korunkban jöhettem, mehettem, és megint mehettem, jöhettem, nem igen vetted észre.

A BÁRÓNÉ: Az igaz, Jacques, nekem is sokszor jut eszembe, hogy: furcsa, mintha most még jobban szeretnélek, mint régen. Pedig ma már... vagy talán éppen azért?..

BERZSENYI: Hm, hm. (A szemével int, hogy Blanka is jelen van.) A fő dolog az, hogy szeretsz, s ez nekem elég.

A BÁRÓNÉ (szemrehányóan): Te oly kevéssel beéred, Jacques?

(Elza jön.)

ELZA: Hát most már mit csináljunk? Az ékszerész-től eljött egy fiatal ember, hogy megvizsgálja az ékszereket. Ugy vettem észre, hogy a szobaleányt már meg is vizsgálta.

BERZSENYI: Miféle ékszerek?

A BÁRÓNÉ: Én hívtam, Jacques, mert olvastam az újságban, hogy sok hamisításnak jöttek a nyomára s meg lehet, hogy a legjobb családokban is hamis ékszerek jönnek elő. Egy szép nap arra ébredhet az ember, hogy a boutonjai nem érnek semmit; e felől jobb, ha előbb jön tisztába az ember.

BERZSENYI: Szerencsére a vagyónunk nemcsak ékszerekbe van letéve. De ha ez neked örömet okoz...

A BÁRÓNÉ: Csakhogy akkor még nem tudtam, hogy mire az ékszerész eljön, mindnyájan betegek leszünk. Már pedig a vizsgálatnál ott kell lennie valakinek, mert egy ismeretlen fiatal emberre csak nem bizzuk rá a drágaságainkat. Ki tudja, hátha éppen ő az ékszer-hamisító?!

BERZSENYI: Meg kell mondani neki, hogy jöjjön más-kor. Sajnáljuk, hogy hiába fárasztottuk...

ELZA: Soha se sajnáld, papa. Ugy látszik, nem vesztegette el az idejét, s meglehet, azóta már a szakács-nét is megvizsgálta.

BLANKA: Hogy egy felnőtt leány ilyen stílusban beszéljen!

ELZA: Ez a nő maga a hálátlanság. Neki ajándékoztam összes Kecskeméthy-émléktárgyait: a névjegyét, a körömtisztítóját, egy czédulát, melyre sajátkezűleg írta a Zelmának, hogy: »I love you«, a muzeum kincseket adott volna ezekért az ereklyékért, s ez a nő mégis nap-hosszat zsörtölődik velem! (A bárónéhoz.) Mit mondjak az ékszerésznek?

A BÁRÓNÉ: Mondd neki, hogy jöjjön más-kor.

BERZSENYI: Mondd inkább, hogy fölösleges még egyszer fáradnia. Ha a hamis ékszerek az én családomban is előjönnek, akkor nincsenek többé igaziak!

Ygrec.

Guszjov.

Írta: CSEHOV ANTAL.

I.

Sötétedett, közelgett az este.

Guszjov, a bizonytalan időre szabadságolt közlegény felemelkedik a lóczán és halkán szól:

— Hallo, Ivanijcs Pál? Nekem azt mondta Szu-csányban egy katona, hogy az ő hajójuk rászaladt egy zátonyra s összetört a hajó feke.

Az ember, akihez szavait intézte s akit a hajó kórtermében mindenki Ivanijcs Pálnak hí, nem felelt, mintha nem hallotta volna.

És erre újra csend lett.

A szél zug-bug a hajóköteleken, az eresztékek nyikorognak, a hullámok korbácsolják a hajó falait, a falóczák recsegnak, de mindezt már régen megszokták s úgy tetszik, mintha körös-körül minden néma volna és aludnék. Roppant unalom! Azok a betegek — két katona és egy matróz — akik hárman egész nap kártyáztak, már alusznak és félre beszélnek.

Ugy látszik, hogy kezdődik a hajó-rengés. Guszjov alatt a lócza lassan felemelkedik és visszabocsátkozik, mintha lélegzenék — s ez így megy egyszer, kétszer, háromszor. Valami csörömpölve a padozatra hullt. Bizonyosan valami korsó esett le.

— Elszabadult a szél a lánczáról — szólal meg újra Guszjov, oda hallgatva.

Ezuttal Ivanijcs Pál köhint és haragosan felel:

— Te neked hol a hajó szalad zátonyra, hol a szél szabadul el a lánczáról... Hát talán vadállat a szél, hogy lánczokat tépjen szét?

— Ugy mondják a keresztyén emberek...

— No, azok a keresztyén emberek is olyan tudatlanok, mint te vagy... Mi mindent mondanak az emberek! Az embernek helyén legyen az esze és gondolkozzék! Te meggondolatlan ember!

Ivanijcs Pált tengeri betegség bántja. Mikor a hajó reng, ő rendesen igen haragos s a legcsekélyebb dologtól is dühbe jön. Pedig a Guszjov véleménye szerint egyáltalában nincs miért haragudni. Micsoda különös vagy lehetetlenség van például abban, hogy a szél, vagy a hal eltépi a

lánczot? Tegyük fel, hogy a hal akkora nagy, mint egy hegy s hogy a háta olyan kemény, mint a toké; vagy tegyük fel, hogy valahol a világ végén vastag kőfalak állnak s a falakhoz oda vannak lánczolva a dühöngő szelek... Hát ha ezek nem tépték el a lánczaikat, akkor miért nyargalásznak az egész tengeren végig, mint az örültek és ugatnak, mint a kutyák? S ha nem kötik őket lánczra, hát hova lesznek akkor, mikor csendesség van?

Guszejov sokáig gondolkozik a hegynyi nagyságu halakról s a vastag, rozsdás lánczokról, azután megunja ezt és gondolkozik a szülőföldjéről, ahová most a távol keleten töltött öt évi szolgálata után visszatér. Feltűnik előtte egy nagy tó, amelyet behordott a hó... A tó egyik partján téglaszínű porcellán-gyár van hosszú kéménynyel és fekete füst-fellegekkel, a másik oldalán a falu... A falu végétől számított ötödik házikó udvarából szánkán hajt ki az ő testvére, Alexej; ennek a háta mögött ül nagy bocskorokban az ő kis fia, Ványka, s ugyancsak nagy bocskorokban a kis leány, Akulyka. Alexej be van csipve, Ványka nevet, az Akulyka arcát pedig nem lehet látni, mert beburkolódzott.

— Nem arra való az idő... megfáznak a gyerekek — gondolja Guszejov — adj nekik uram-istenem jó erkölcsöket, hogy tiszteljék a szüleiket s ne legyenek okosabbak apjoknál, anyjoknál — suttogja magában.

— Ujra kell osztani... — szólal meg önkívületében basszus hangon a beteg matróz — úgy, úgy...

A Guszejov gondolatai félbeszakadnak s a tó helyett egyszerre csak minden átmenet nélkül egy nagy bikafejet lát, de szemek nélkül, a ló pedig nem megy már a szánkával, hanem ott forog a fekete füstben. De ő azért mégis csak örül, hogy meglátta az övét. Az öröm megakasztja a lélegzetét s mint a hangya fut végig a hátán és reszket az ujjában.

— Megsegített az isten, hogy találkozzam velük — beszél ő is önkívületben, de aztán kinyitja a szemét és a homályban vizet keresgél.

Iszik és lefekszik újra, és aztán megint megy a szánka, azután megint a szem nélkül való bikafej, füst, felhő...

Igy egész virradatig.

II.

A szürkületben először is egy kék köröcske látszik — ez a gömbölyű kis ablak; azután lassanként kezdi megkülönböztetni Guszejov a szomszédját a lóczán: Ivanijcs Pált. Ez az ember ülve alszik, mert fekvő helyzetben a lélegzete elfullad. Arcza szürke, orra megnyult, hegyes, a szeme attól, hogy az egész ember nagyon lesóványodott, rendkívül nagy; halántékai beestek, szakállá ritkás, haja hosszú. Aki arczára néz, semmikép sem tudja, eltalálni, hogy micsoda rangbéli lehet: ur-é, kereskedő-é, vagy paraszt? Arczkifejezése és hosszú haja után ítélve talán valami vezeklő, monostori tag, de ha az ember a szavait hallja, hát úgy tetszik, hogy mégsem szerzetes... Az ördög tudja, hogy kiféle. A hajó-rengéstől, a fojtó levegőtől és betegségétől elgyöngült, nehezen piheg és mozgatja kiszáradt ajkait. Észrevevén, hogy Guszejov őt nézi, arczczal oda fordul és így szól:

— Most már kezdek a dologra rájönni... Igen... Most már mindent értek.

— Mit ért, Ivanijcs Pál?

— Megmondom... Mindig különös volt az én előttem, hogy ti, nehéz betegek, ahelyett, hogy nyugodtan hagytak volna benneteket, ide kerültetek a gőzhajóra, ahol a füledt levegő, a hőség, a hajó-rengés, egyszerre minden halállal fenyeget benneteket, de most már minden világos előttem... Igen... A doktoraitok azért adtak fel titeket a gőzsre, hogy lerázzanak benneteket a nyakuk-

ról. Megunták, hogy veletek, marhákkal bajlódjanak... Ti nekik pénzzel nem fizettek, meg aztán a jóhirneveket is rontjátok a halálozásaitokkal — tehát marhák vagytok. Megszabadulni pedig titóletek nem nehéz. Ehhez nem kell egyéb, csak először az, hogy ne legyen lelkek és ember-szeretők, másodszor pedig, hogy meg tudják csinálni a gőzhajózás igazgatóságát. Az első feltételt akár ne is számitsuk, ebben a tekintetben mink művészek vagyunk, de a másik egy kis gyakorlat mellett mindig sikerül. Négyszáz egészséges katona és matróz közt öt beteg fel sem tűnik. No, felhajtottak benneteket a gőzsre, összevegyítették, hamarosan összeszámlálták benneteket s a zürzavarban titeket észre sem vettek. Mikor aztán a gőz elindult, akkor látták, hogy a fedélzeten paralitikusok és tüdővészések fetrengenek a legvégső grádusban...

Guszejov nem érti Ivanijcs Pált; azt gondolván, hogy őt most feddik, igazolásképen felel:

— Azért feküdtem a fedélzeten, mert nem volt erőm állani; mikor a gőzsre felpakkoltak bennünket, mindjárt összetörtem...

— Véralázító! — folytatja Ivanijcs Pál. — A fő pedig az, hogy nagyon jól tudják: mennyire nem bírjátok ti ki a hosszú utat, mégis begyömöszölnek ide benneteket. No tegyük föl, hogy elérték az Indiai-oczeánig, de mi lesz azután? Rágondolni is szörnyűség. Ez a köszönet a hosszú, hü szolgálatért!

Ivanijcs Pál dühös pillantásokat vet, megvetően ránczolja össze a homlokát és pihegve folytatja:

— Ezeket kellene az ujságokban megtépní, de úgy, hogy csak úgy röpködjének a tollaik.

A két beteg katona és a matróz felébredtek és már kártyáznak. A matróz félig fekszik a lóczán, a katonák mellette a padozaton ülnek, a lehető legkényelmesebb helyzetben. Az egyik katonának a keze fel van kötve, a keze-feje nagy csomó tépésbe burkolva, úgy, hogy a kártyáit a jobbkeze hóna alatt vagy a könyök hajlásában tartja s a balkezével ad ki. A hajó erősen reng. Nem lehet sem felállni, sem teát inni, sem orvosságot bevenni.

— Te tisztí szolga voltál? — kérdezte Ivanijcs Pál Guszejovtól.

— Igenis, tisztí szolga.

— Istenem, istenem! — szól Ivanijcs Pál és szomoruan ingatja a fejét — kitépik az embert a családi fészkből, elhurczolják tizenötezer versztnyre, azután belekergetik a tüdővészbe és... miért mindez, kérdezem én? Azért, hogy tisztí szolgát csináljanak belőle valami Kopejkin százados, vagy Dyrka hajókapitány számára. Milyen logikus ez!

— Nem nagy dolog, Ivanijcs Pál. Az ember reggel fölkel, kitisztítja a csizmákat, begyújt a szamovárba, rendbe hozza a szobákat, azután nincs dolga. A hadnagy ur plánumokat rajzol, az ember pedig ha akar, hát imádkozik, ha akar: nótás könyveket olvas, ha akar: kimén az utcára. Bárcsak mindenkinek olyan jó élete lehetne.

— No, nagyon jó élet! A hadnagy egész nap plánumokat rajzol, te meg egész nap a konyhában ülsz és busulsz a szülőfölded után... Plánumok... Nem a plánumokról van itt szó, hanem az emberi életről. Az élet nem ismétlődik, hát kimélni kell.

— Hát biz az úgy van, Ivanijcs Pál, hogy a rossz embert sehol meg nem becsülik, sem otthon, sem a szolgálatban, de ha jól viseli magát, ha engedelmes: hát ugyan miért bántanák őtet? Az urak műveltek, hát ezt jól tudják... Őt esztendő alatt én egyetlen egyszer sem ültem árestombban s megverni is csak egyszer vertek meg, ha jól emlékszem...

— Miért?

— Verekedésért. Az én kezem súlyos, Ivanijcs Pál. Bejött ott az udvarunkra négy oda való ember; fát hoz-

tak, vagy eféle dolguk volt, már nem emlékszem. No, én meg nagyon untam magamat, hát beléjük kötöttem, aztán az egyiknek kibuggyant a vér az orrából, az átkozottnak... A hadnagy ur meglátta ezt az ablakból, megharagudott és nyakon ütött...

— Sajnálni való ostoba ember vagy te, barátom — suttogta Ivaniyics Pál — nem értesz te semmit...

Aztán, mert a hajórengéstől egészen rosszul lett, behunyta a szemét. Feje hol hátra kocczan, hol előre csuklik a mellére. Egynehányszor megpróbál lefeküdni, de az sehogys sem sikerül: bántja a fulladozás.

— Aztán miért verted meg azt a négy embert? — kérdezte kis idő múlva.

— Csak úgy. Bejöttek az udvarra, én meg beléjük kötöttem.

Erre aztán csend következik. A kártyázók játszanak vagy két óra hosszáig, veszekednek, káromkodnak, de a hajórengés őket is kifárasztja; leteszik a kártyát és lefekszenek. Guszjev előtt megint megjelenik a nagy tó, a porcellán-gyár, a falu... Megint megy a szán, megint nevet Ványka, az ostoba Akulyka pedig szétnyitotta a ködmenkáját és kinyújtotta a lábát: nézzétek emberek — azt mondja — nekem nem olyan bocsorkám van, mint Ványkának, hanem uj.

(Vége következik.)

INNEN-ONNAN.

*** Az elmaradt párbaj. A megfeneklett Vázsonyi-affaire alkalmasnak látszik arra, hogy a párbajkérdést ismét akuttá tegye, mert ahogyan az ügy megindult, több, mint bizonyos, hogy nyolcz-tíz lovagias mérkőzés kerekedik belőle. Kétségtelen az is, hogy a lőporfüstben el fog tűnni Vázsonyi alakja s a demokrata körből kipattant szép eszméért több vér fog folyni, mintha medvék viaskodnának. De az nem baj: ha a kardok csattognak, a harag elszáll s nálunk szép Magyarországon akárhogy is okoskodjunk még is csak a vivópenge a legjobb villámhárító. A Bánffy-Horánszky ügyet talán még nem felejtették el az olvasók s emlékezetükben áll az Ugron-ügy is (több kiadásban) amely, illetve amelyek már oly szélessé kezdettek válni, hogy akár az egész parlament beléfulhatott. Amíg beszédek hangzottak, a dolog egyre mérgesebb lett, mikor az első pisztoly eldördült, minden ember és becsület visszatért a rendes kerékvágásba. Nem csoda; büntetőtörvényünk nem elég szigorú a személyes becsület megvédésében s míg a csirke-tolvajokat fölakasztja, a tisztesség kérdéseiben maga a kifordított Drákó. A »szamár« szó nem becsületsértés, a pofonért darabonként és átlag 5 frtra marasztalják a tettest. Nem lehet helyteleníteni, hogy a társadalom sua sponte keresett magának expedienst s börtönnel nem rendelkezvén, a kórházat tette meg fogháznak. Hogy ez helytelen eljárás, mindenki aláírja, de jobb hiányában mégis csak elfogadjuk. S éppen azért azok, akik a párbajnak, mint okozatnak ellenségei, az okkal szemben is respektussal tartoznak. Aki gyűlöli a barbár eljárást, az tartózkodjék az előzményeitől, aki nem akar viaskodni, az ne sértsen, aki megveti a b-t, az ne mondja ki az á-t. Az ember-szeretet és fölvilágosodás lángjával ne lőporos hordókat melen-gessünk.

* * *

△ Mezei Ernő harmincz éve írja a verseket és vezércikkeket. Nem vitte egyébre, minthogy verseket többé nem ír és vezércikkeibe belevitte a költészetet. Harmincz évi publicisztikai működés alatt ki nem fogyott a metaforákból. Tisza Kálmántól Széll Kálmánig ez a galamblelkű rajongó egyre kormányokat marcangol. Gyönyörűen, tele meggyőződéssel és akiket szétmarcangol, megbecsülik, mert tudják, hogy becsüle-

tes, őszinte meggyőződés vezeti útján. Pályája e határvövény összeállottak kollégái és megünneplik. Nem nagy czéczóval, hanem nagy lelkesedéssel és szeretettel. Alig volt még jubiláns, aki ennyire fiatalos erőben fogadhatná a gratulációkat, mint a mi derék Mezei Ernőnk. Az isten éltesse még sokáig s adjon neki sok metaforát. Egyébre úgy sem vágyik.

* * *

*** Hamis ékszerek. Egy vidéki földbirtokos kellemetlen tapasztalatot tett a héten: aranyrak vélt ékszereiről kiderült, hogy hamisak. Hamis az aranyuk, a fémjelzésük, s a köveik, szóval amit ő drága fém gyanánt viselt az óráján meg az ujjain, közönséges sárgaréz meg pakfong. A titokzatos ügyben folyik a nyomozás, ne háborgassuk a rendőrök munkáját. Érdekesebb a dologban, hogy soha ki nem derül a csalafintaság, ha az ékszerekről le nem török egy aprócska csatt, amelynek javítása közben pattant ki a dolog. A földbirtokos épp úgy viselte volna őket holta napjáig, mintha legfinomabb arany és rubint lettek volna. A család tehát nem annyira az ékszerben, mint a köztudatban rejlik. Alkalom adtán a sárga réz épp oly értékes, mint a brillians s valamint az ember is addig becsületes, míg az ellenkező ki nem derül róla, úgy az ékszer is addig ékszer, míg az emberiség annak hiszi. Mint minden dolog a világon, ez is a reláció dolga és soha fényesebben ki nem derült, milyen nevetséges honolulu-ékesítmény a fülönfüggő meg a karperecz. Egy hely volna persze, ahol jobban tudnak distinguálni: a zálogház. Olyan bolondot azonban, aki a vagyonát csak azért költi ékszerekre, hogy elzalogosithassa őket, nem hord a hátán a föld. Ha a zálogházban akarjuk bebizonyítani, milyen vagyonosak vagyunk, akkor már szegényebbek lettünk, mintha minden ékszerünk pakfongból való volna.

* * *

△ A kapitány a bíróság előtt. Zubovics Fedor kapitány ur már sok emberre ráíesztett, de annyira, mint e héten a tekintetes táblára még soha. Vádloznak czitálták be és elnökké avanszált. A tárgyalást ő vezette, azon az őszerejű hangon és azzal az arizonai energiával, amely ezt a rettegett embert annyira kedvessé teszi. Arra, ahogy ő viselkedett a bíróság előtt, nincsen példa a világhistóriában s hogy pórul nem járt, hogy le nem rendbirságotlák, arra mutat, hogy bátorság és férfiaság még a király nevében ítélő fórumoknál is megbecsültetik. Egyébként ő két évre beraktározta magát egy hajóra és megy Indiába, a tekintetes bíróság hivhatja hát huszonhatszor is, ide többé be nem teszi a lábát. Ezzel az energikus kijelentéssel szüntette be a tárgyalást s csak azt sajnáljuk, hogy a félelmetesen kedves kapitány két hosszú éven át nem lesz a mienk. Legalább kiirtaná előbb az esztergom-megyei fenevadakat!

* * *

*** A Berezina. A Berezinát, ahol 30.000 francia fult a posványos vizekbe, ezentul emléktábla jelzi. A mult zord, a jelen azonban udvarias, s az emléktáblára egyforma dicsőséggel vési föl I. Sándor és I. Napoleon arczképét. Mily kegyetlenség: akárha a meteort abban a pillanatban rajzolni le, amint a deszka-kamara felett suhan el s mondanád: »Ime, a kettő együvé tartozik.« Mert dicsőség az ürben keringeni s dicsőség a sárban fetrengeni, mindakettőhöz erő és bátorság kell, de a deszkakamaráig eljutni sem diadal, sem hősiesség. A Berezina az a pont Napoleon életében; az imperátor hatalma lankadni kezd, Nelson már győzött s Moszkvát pedig felgyújtották. De az igazi, a nagyszerű bukás még hátra van. Fontaine-bleau és Waterloo a jövő kódében reszketnek. Az orosz hadjárat nem dicsősége I. Sándornak, mészárlás s gyujtogatás

voltak a vezérlo fonalai s azért ha az oroszok az emléktáblán a csárhoz emelik fel Napoleont, nagyobb árokba lökik, mint a amilyen Lowood volt. Mondják, hogy Napoleont megverték, hogy a grand armée pozdorjává törve omlott szét, hogy az orosz expedíció jelentette az imperátor halálát, ne sikkaszszák el a vereség nagy vonásait s a hatalmas bukás impozáns keretét. Győzni férfias, pusztulni is férfias, de 50%-ra kialakadni: arra nem szolgált rá Napoleon s ez nem a Berezina jelentősége. Ismerünk vérengző és ismerünk haldokló oroszánt, mindkettő félelmes látvány, de a gyomorkatarrusos fenevad sem nem ünnepies, sem nem emlékoszlopra való.

SZINHÁZ.

A páholy. Lauffs és Krantz urak, a Vigszínház legutóbbi ujdonságának: *A páholy*-nak szerzői, egy olyan érthetetlen rögeszme árán váltanak jegyet a bohóságok világában való kalandozásra, amilyenre a szokás szabadalmat adott az operetteszövegek íróinak, de amely zenekíséret nélkül megdöbbentően együgyű. Egy vén asszonyról van szó, a hárpiafeleségek és a sárkány-anyósok mintaképéről, aki megmagyarázhatatlan rajongással viseltetik a szabadkőművesség iránt és az a legfőbb óhajta, hogy, aki férfi a családjához tartozik, mind vakolni járjon a páholyba. Különös, szokatlan és nála érthetetlen egy passzió ez, annál inkább, mert semmit se tud a szabadkőművességről, csak azt, hogy titkolóznak, de alkalmat ad vele, hogy két ál-szabadkőműves mulatságos gyötrelmek purgatoriumán menjen keresztül a nézők színe előtt. Mindketten — egyikök a rejtélyes izlésű hölgy kikapós férje, a másik a veje — a szabadkőművességet a tiltott örömek nyájas virányaira való kirándulások elfedezése végett vállalták magukra és a fölfedeztetéstől való félelem három felvonáson át egyik bolondos helyzetből a másikba sodorja őket. Ahol pedig ez a forrás vékonyan ereszt, ott egy műkedvelő nő-imitator lép közbe a derűtség biztosítására. Az a furcsa német bohózat stílus, mely a kávéház jegyében haladva, messze elkerüli az elmés pikantiát, ellenben válogatás nélkül ölel magához minden otrombaságot, az alapjában kínos dolgok dus gyűjteményét kínálja a *Páholy*-ban is, de tagadhatatlan, hogy van benne egy csomó mulatságos helyzet, ami meghozta a sikerét. A közönség jó és elnéző volt és épp oly keveset válogatva, mint a szerzők, zajos tetszéssel honorálta a vaskos tréfákat. Hogy így történt, abban nagy részük van az előadónak, akik vidáman és frissen játsszák a darabot, egypáran pedig, mint Hegedűs Gyula és Szerémy Zoltán valósággal excellálnak.

(s. e.)

Florodora. Stuart Leslie zenéje, amelyet szerdán a Magyar Színházban hallottunk, nem ügyetlenül mókázó kis muzsika, de Jones finom érzésétől, Monckton elmésségétől és Kerker dallambeli fénytől hihetetlenül messze esik. Valami csekély szellemet mindössze egy számban sejtünk, abban a kupléban, amelyet Fedák Sári belépőül énekel. A kisasszony mozgólatai szelidebbek és sokkalta kellemesebbek voltak, mint idáig. Azokat a szemrehányásokat, amelyekkel e miatt ségényt el fogja halmazni az ő csonka esztetikai nevelésű vezérkara, szívesen vállaltuk. Tartsa meg vagy fujja le klakörjeit a karzaton és a »kritikában«; bizonyos, hogy azért, mert kérésünkre egy morzsát hullat a jóízűnek, még nincs veszélyben a pályája. Egyébként a szerdai bemutatónak helyi-vel-közzel némi csepűrágó iz jutott. Ez a zamat aligha pótolja azt az intelligenciát és szeretetreméltóságot, amelylyel minden idők és stílusok operettejeit színpadra vinni illik. A Magyar Színháznak egy-két nobilisabb érzékű munkatársra van szüksége; az uraknak, akik gondját viselték e tarka előadásnak, a legolcsóbb liberalizmus mellett sem lehet ekkora művészi szózásszabadságuk.

IRODALOM.

Eötvös József munkái.

(Báró Eötvös József összes munkái. I—V. kötet. *A karthausi, A falu jegyzője, Magyarország 1514-ben.* Budapest, 1901. Révai testvérek irodalmi intézet. Egy-egy kötet ára: 4 korona.)

Valami naivnak tetsző megilletődés fogja el az embert, ahogy kézbe veszi ezeket a könyveket, Eötvös József művei első teljes kiadásának bekezdő kötetét. A szem gyönyörködve legel rajtok és vigasztaló gondolatok kelnek a nyomukban. Mily szépek, tekintélyesen vaskosak és mégis milyen elegánsak és izlésesek! Komoly méltóság van a formájukban, külsejük minden részlete arról tanuskodik, hogy az irodalom *standard workjai* közé tartoznak; látszik rajtuk, hogy nem máról holnapra való életre számítanak, hanem az idők rostájában sulyosaknak találtattak és az utókor a jövő számára menti át őket. A kiállítás hiven alkalmazkodik tekintélyükhöz és ahogy jelentőségük tuult a szépirodalmi fogyasztás igényein, külső alakjuk is nem a könnyű olvasmányé, hanem a klasszikushoz illő megbecsülés tolmácsolója. És innen ered a megilletődés is. Akik a nap-nap után való irodalmi termés szükségességétől kishitűvé válnak, e kötetek láttára egy pillanatra kiemelkedünk a kicsinyes állapotok nyugtázásából és tekintetünket az egésze irányítva, bizonyos megnyugodással érezzük, hogy az építők nem hiába hordtak követ köre és irodalmunk a lefolyt század alatt valóban óriási utat tett meg. Immár elmúlt az idő, hogy mint Toldy Ferencz tette, önáltatással keltünk magunkban hitet a magyar irodalom iránt. Már nincs reá szükség, hogy virágzási korszakokat koholjunk Nagy Lajos meg Hunyady Mátyás dicsőségéből az irodalom hasznára, holott a magyar költés akkor még alig gagyogott és nekünk vajmi kevés közünk van az Anjouk humanistáihoz vagy Janus Pannonius latin verseihez, valamint csak a szakembereket érdekeli Temesvári Pelbárt vallásos epikája; ma már fölmenthetjük magunkat a kegyes csalafintaság alól, ami két emberöltő előtt még kötelező volt minden hazafira, hogy idegen irodalmi értékeket a magunk javára könyveljünk és a mimagunk apró dolgait széllel bélelt nagyítással tódítsuk, — az irodalmi virágzás többé nem mese és klasszikusaink nem kölcsönként vagy mondva csinált nagyságok, hanem igazán megilleti őket az előkelő rang és csakugyan miközülünk valók. Ime, így idézik fel Eötvös József munkái irodalmunk megerősödésének képzetét és az ő emlékéhez, aki maga is klasszikusunk, fényes kíséretképpen csatolódik érdemekben és jelentőségben vele egyivású társainak emléke.

Olyan ezeknek a köteteknek a formája, hogy a könyvtárba kíváncsoznak; de vajjon egészen odatartoznak-e? Vajjon elérkezett-e már az idő, hogy Eötvös József munkái teljesen csak a kegyeletes megbecsülésnek legyenek tárgyai és a friss érdeklődés ne találjon elegendő okot, hogy feljűk nyuljon? Kívül jutottak volna már az aktuális irodalom körén és a napi szükséglet ne érne föl abba a magasságba, hova az idő emelte őket? Nem hiszszük. Bizonyos, hogy Eötvös elmúlt idők fia, de tul-élő érdekek és törekvések szószólója. Modora más, mint amely ma járja, hangja nekünk kissé nehézkes, színei fakóra váltak, ahogy alakjait felöltözteti, a régi divatképek hatását kelti; de nagy és nemes lelkenek gazdagsága, álmai és nyugtalansága, reflexióinak ereje és hajszálfinom distinguálása ma is közelünkbe hozzák. Nemcsak a klasszikusnak kijáró tisztelet illeti meg, ami régi érdemek jutalmazása és a konkrét viszonyokon tuult általános jelentőségnek minél tisztultabb, annál hidegebb

elismerése, hanem még mindig elég szoros az érintkezése a modern világgal, hogy az aktív irodalomhoz számítódjék. Az ember szeme gyorsan fut át a *Karthausi* lapjain, de folytonos megállásokkal. Idegenné vált a története; de lépten-nyomon megragad egy-egy gondolata és a mima-gunk legbelsőbb titkaiba világít a csalódások e lélektanának egy-egy részlete. Eötvös munkái között ez a regény az, amely tartalmára nézve leginkább elavult, de egyszersmind lélekelemzésének finomságainál fogva, ez a legmodernebb. És nem hálátlan az érdeklődés számára a *falu jegyzője* sem. A téma, melyet Eötvös tollára vett benne, elmúlt korszaknak volt az aktuális tárgya, de alakjai ma is élnek és tartalma ma is symboluma a valóságnak. Harmadik regénye: *Magyarország 1514-ben* meg egyáltalában nem igényel bizonyítást a közvetlen figyelemre való jogcizimeire nézve. Eötvös szinte pragmatikus történetét írta meg benne Dózsa György lázadásának és felfogásának módja talán sohasem volt annyira időszerű, mint éppen ma.

Ez a három regény tölti meg műveinek eddig megjelent öt kötetét. Az egész kiadás husz kötetre fog terjedni és felöleli Eötvös József minden munkáit, a szépirodalmiakat úgy, mint a tudományosakat, beszédeit, hírlapi cikkeket és leveleit. A sajtó alá rendezés munkáját dr. Voinovich Géza végzi, aki eddigi dolgozataival úgy mutatkozott be, mint irodalmunk történetének biztos izlésű és fáradhatatlan lelkiismeretességű buvárja és aki Eötvös József munkáinak e gyűjteményét a szövegértéktárással és jegyzeteivel a kritikai kiadás magasságára emeli. Végül pedig ne hagyjuk említés nélkül, hogy a kiadás jövedelmeit szép és érdemes célra szánták. Báró Eötvös Lóránt apja munkáinak tulajdonjogát az Eötvös-alapra ruházta, mely most a munkák jövedelmét a *Tanítók háza* fentartására fordítja. Lehetetlen is lett volna oly cél találni, mely ennél jobban összhangzásban lenne Eötvös József életének törekvéseivel.

X.

Zápor. Költemények 1890—1900. Irta: Szabó Endre. Budapest 1901. Franklin-társulat. Ára: 1 korona. — A közélet tisztaságának erős harczosa, az ál-nagyságok és a hamis bálványok heves ostromozója Szabó Endre, aki tíz évi munkásság eredményét most kötetbe foglalva bocsátja az olvasó elé. Régi köteteihez egészen és méltón illeszkedik ez az új füzet, mely jól eső látványt nyújtja a törhetlen, férfias épségnek. Költészetének természeténél és eszmélkedésének tüzenél fogva Szabó Endre külön helyet foglal el irodalmunkban: az igazság lovagja, aki a satyra fegyverével küzd és ez annál nevezetesebb, mert ugyancsak kevesen vannak, akik vele vagy utána eveznének. A satyra-írók nagyon megritkultak nálunk, nem mintha belejutottunk volna az aranykorba és elhallgathatna a gáncs szava, hanem mert úgy látszik, hogy a nagy nyilvánosság, melyben ma a dolgok lejátszódnak és az általános szólásszabadság, mely óráról órára elmondhatja vagy elmondhatná a mondanivalóit, nem kedvez a satyrikus költészetnek. Ha nem is joggal, de a szokás úgy fejlesztette ki a gyakorlatot, hogy satyrát csak nagy dolgokról érdemes írni, ezek pedig ma, mikor a közönség szeme mindenüvé belát, apró fogások sorozatára bomlanak, továbbá pedig a satyra virágzása mindig ahhoz volt kötve, hogy a kellemetlen igazságok kimonádása veszedelemmel járt, ami azt hozta magával, hogy aki erre adta magát, nem sajnálta a versíráshoz szükséges nagy koncentrációt. Amit máskor a satyra-író teljesített, azt ma a napisajtó munkásai végzik vagy végezhetnék, megfelelően a tárgyak bőségének, de egyszersmind külön-külön való nézeteik kicsiségének. Imé, ilyen az elmélet, amely alól azonban Szabó Endre diadalmasan tesz gyakorlati kivételt. Elbusult kedvvel és tüzes temperamentummal kap a kor szekerébe, lelkét háborgásba hozzák az apró és nagy bűnök és keményen fejére olvassa kortársainak a textust. Fegyvere, mint harczias elő-

szavában maga mondja, a kő és a vas és ütési súlyosak. Könyvének nem ok nélkül választotta azt a címet, hogy *zápor*, satyrái fürgetegesen, mint a nyári vihar és utánuk tisztábbnak érzi az ember a levegőt. Ez az erős, szókimondó, haragos író azonban egyszersmind mély érzésű és meleg részvétű költő, sőt satyrája csak azért olyan éles, mert szíve nagyon fogékony a sors mostohái és a szenvedés iránt. E kettős arczatnak szeszélyes sorrendben való változatait tünteti fel új kötete, amiben a satyrák közé dúsan illesztette be költészetének szelidebb virágait, melyek frissek, illatosak és amelyekben ott rezeg megindulásának ragyogó harmata. Ám ezeket a verseket bővebben ajánlani erről a helyről fölösleges, mert legnagyobb részük éppen a *Hét* hasábjairól került a kötet lapjaira.

Hitközségi ügykezelés és az izr. felekezetre vonatkozó törvények s miniszeri rendeletek gyűjteménye. Irta: Barta Lajos. Nagykanizsa, 1901. Weisz L. és F. könyvnyomdája. Ára: 8 korona. — Érdemes megemlékeznünk erről a munkáról, mint amely uttörő a maga szakmájában. Kettős célú szolgál: egyrészt vezérfonalat ad az izr. hitközségek vezetőinek, tisztviselőinek és hivatalnokainak, hogy amely ismeretekhez eddig csak a gyakorlat sok próbálkozása árán jutottak, azokat most könnyen és alaposan elsajátíthassák, másrészt útját egyengeti vagy inkább: az elmélet formulázásával megpecsételi, hogy a hitközségek belső élete minél teljesebben magyar legyen. A maga részéről kitűnően járul hozzá mindkét feladat megoldásához. A szerző összegyűjtötte mindazokat az adatokat, rendeleteket és szabályzatokat, melyek a hitközségi szervezet működésére vonatkoznak és mindezt megszerzi gazdag példatárval, mely az ügykezelés gyakorlatát illusztrálja. Ismertető munkának is nagyon becses ez a könyv, melyben a laikus sok érdekes felvilágosítást talál arra nézve, hogy mint illeszkednek be a zsidó szokások a modern élet viszonyai közé, a szakembernek pedig egyenesen nélkülözhetetlen segédforrás, amely módot nyújt, hogy eligazodjon a tennivalók bonyodalmi között. Ilyennek találta a vallás- és közoktatásügyi minisztérium is, mely egy csomó példányt már szétosztott belőle és mint ilyennek adózott elismeréssel a községkerületi elnökök minapi gyűlése is, ami kezesség, hogy Barta Lajos nem eredmény nélkül végezte érdemes munkáját.

La Hongrie moderne. Nagy elismerés illeti Párisban élő jeles hazánkfiát, *Bertha Sándort*, aki évek óta ernyedetlen munkássággal iparkodik úgy cikkeket, mint könyveket által az európai közvéleményt Magyarországról felvilágosítani. Egész életét, összes erejét ennek a célnak áldozta fel. Csak nemrég tett közzé egy nagy munkát »Magyars et Roumains« címmel, mely a román-magyar ügyet ismerteti s élnék figyelmet keltett a román irredenta köreiben, hol Berthát meg is támadták, de ő a támadást győzelmesen verte vissza. *La Hongrie moderne* című, most megjelent nagy történeti műve, mely az új Magyarország fejlődését adja elő, betetőzi életének hazafias, ön-feláldozó törekvését. Bertha Sándor ezzel rászolgált az összes magyar sajtó méltánylására s a nemzet hálájára, mert igazán rendkívül hasznos munkát végzett. A nagy nyolczadrét formában 360 lapot kitevő könyv hét fejezetre van osztva elő- és utószóval. Az első fejezet Magyarország állapotát adja elő az abszolutizmus alatt (1849-től 1859-ig). Ebben a szerző arra a fontos szerepre figyelmeztet, melyet hazánk a nemzetközi politikában annál fogva játszott, hogy az 1848 és 1849-iki »alkotmány-harcz« miatt megszüntette az Ausztria és Oroszország között addig fennállott belső barátságot. Pedig ez volt az 1815-iki európai egyensúlynak sarkpontja. A második fejezetben kezd kidomborodni Deák Ferencz alakja az 1861-iki országgyűlésen való szereplése alkalmából. A kötet legterjedelmesebb fejezetét azonban a kiegyezés részletes leírása teszi ki. Itt Tisza visszalépésétől az a kilencz év van leírva, melyet a valláspolitikai törvények szentesítése és életbeléptetése betölt. Az érdekesítő történeti fejtegetéseket a Kossuth Lajos és az Erzsébet királyné halálának, valamint a milleniumi ünnepségek-

nek szentelt lapok tartják. A hetedik fejezet Széll Kálmán korszakának van fentartva. Bertha helyzete ezen a ponton igen kényes volt, mert egy a hatalom birtokában levő államférfiúval szemben a legjobb hiszemmel elmondott és a valóságnak legmegfelelőbb ítéletek is hízogás számba mehetnek. E mellett még sem volt szabad elhallgatnia mindazt, amit a mostani miniszterelnök az ország javára már tényleg végrehajtott. Szerencsére Széll Kálmán tavaly a nemzetiségi kérdésről tartott beszédének nagyobb része hű fordításban adatván, megérthetővé teszi a francziákra nézve is azon fölényt, melyet kortársaira gyakorol. Az utószóban Bertha még elmondja mindazon szempontokat, melyekből Magyarország megítélendő.

Magyar műlapok. A *Könyves Kálmán* magyar műkiadó társaság illusztrált katalógusban adta ki ama képeknek és domborműveknek a jegyzékét, melyeknek reproductiói a vállalat révén szerezhetők meg. A képek között csak néhány van idegen, a többi mind magyar művész munkája. A füzet már azért is érdekes, mert magyar kiadó magyar nyelven ilyen még nem adott ki. Ez az első s tartalmassága művészies kiállításáról tanuskodik, hogy a társaság sikeresen versenyez a külföldi műkiadó vállalkozásokkal. Az illusztrált katalógust a vállalat (Budapest, VIII., Kerepesi-ut 17.) kívánatra minden műbarátnak szívesen megküldi.

Révai-kalendárium 1902-re. A Révai testvérek naptára egészen külön helyet foglal el a kalendáriumok között. Ez az irodalmi naptár, nem csak annyiban, hogy könyvek és irodalmi vállalkozások felsorolásával gazdag, hanem hogy cikkei is mind az irodalom nagy és nemes érdekeit szolgálják. Egész csomó érdekes és értékes irodalmi essai foglaltatik benne, mindannyi a leghivatottabb tollak munkája, tartalmas és kitűnő formájú. Kiemeljük közülök dr. *Voinovich Géza* finom és találó analízisű cikkét a magyar humoristákról. *Molnár Géza* éles fejtegetését, melylyel a lexikon-problémára derít világosságot, *Hevesi Sándor* elmefuttatását a tudomány hódításáról, melyek komolyságát kellemesen tartják *Mikszáth Kálmán* és *Bródy Sándor* színes cikkei. A naptárt a czég vásárlói ingyen kapják.

Kincses kalendárium 1902-re. Immár hatodsor jelenik meg a *Kincses kalendárium* és mint eddig, most is híven megfelel fölállalt céljának, hogy a gyakorlati élet általános utmutatója legyen. Szinte csodálatos, hogy a naptár szerkesztői mi mindennek találtak helyet ebben a könyvben; valóban, jobban kihasználni a helyet már nem is lehet. Néprajz, történelem, természettudományi és kulturhistoriai adatok, általános tudnivalók valóságos lexiconja ez a könyv, amiben töméredek okulást és felvilágosítást talál az olvasó, míg a tulajdonképeni naptári rész ritka szerencsés beosztással gondoskodik, hogy minden igény kielégítést nyerjen. Az ára 2 korona, de erre igazán sokszorosan reájszolgál.

HETI POSTA.

Délibáb. Méltóztassék talán olyan verseket írni, amelyek úgy az érzelem, mint a gondolat sablonjaitól elütnek és akkor nagy tiszteleg lesz reánk nézve, ha Méltóságodnak kaput nyithatunk. Ezuttal nem tehetjük.

Kis-Gerendási-pusztá. K. B. L. tudunkkal az illető elsőéves önkéntes. Bővebbet nem mondhatunk. A küldeményt köszönjük, sajnos, elkésett.

Mona Lisa. Ön azon dilettansok közé tartozik, akikkel nem kellemetlen levelezgetni, ha az embernek egyéb dolga nincsen; mert elég elmés és jó svádája van, de a műveit kiadni veszedelmes dolog volna; megszólának olvasóink, hogy mért nem válogatjuk meg jobban, amit neki feltálatunk. Ne vegye zokon őszinteségünket, de Ön szerető barátnénknak vallja magát (vajjon ki lehet a bájos ismeretlen?) és a barátságának nemcsak jogai, de kötelességei is vannak.

A tenorista halála. Uraságoktól levett realizmus. Ön még nagyon fiatal, hogy ily szörnyen komoly. Egyébként az apróság nincs talentum nélkül megírva, de nagy jóakarat kell hozzá, hogy valaki észrevegye.

M—y. Kár ezért a kegyeletre nyeret tenni. Ha ebből a szempontból ítélünk, akkor a világirodalomból ugyan kevés maradna a kezünk között. Vannak bizony még gyengébb fordítóink is.

Bánáti. Ki tudna ilyen dologban tanácsot adni? Csak azok disszertálhatnak felette, akik szeretik az erényes steeple chaseket. Talán megvigasztalja Spinoza, aki azt tartja, hogy a morál is csak viszonylagos emberi csinálmány. Fejtse meg e mondást lelke érzése szerint.

Stiefmütterchen. Szép, szép, de nem nekünk való. Van elég női lap, mely kapva-kap az ilyen édességeken. A mi romlott, elkényeztetett inyünk compactabb kosztot áhit. Mi megiszszuk a cognacot, megiszszuk a vutkit, de a vaniliás likőr nem kell. Mille pardon, azért On a legbájosabb női lélek marad és talentuma is van.

Satyr dala. Ugyes, de kimélni kell egynémely olvasónk érzékenységét. Hiába prédikáljuk, hogy ami szép, az nem lehet indecens. Csak a színházaknak van meg az a szabadalmuk, hogy meztelen sikamlóságokat vihetnek a közönség elé. A nyomtatott papiros szigorubb elbírálás alá esik.

H. A. Még jobban le kellene szállítanunk a mértéket, hogy találkozzunk.

V. V. Nálunk annyi első szerelem fordul meg, hogy fűteni lehetne vele. Az Önéből szívesen közlünk egy kis próbát:

16 éves volt és szerelmes
Ez a megszokott nóta ugyebár
Mert minden rózsás a 16 évek
S romantikát ő mindenütt talál.
Ha a levél zörög, ő azt hiszi,
Hogy az kedvese nevét rebegi
A kis madár szerelméről dalol
A rut teknőcz meg nászdalt kuruttyol.

Igazán VV!

Nagyvárad. Clara. Lancelot = Dr. Molnár Géza.

Nem közölhetők: Falevél hulláskor, Fecskeadalról. — Emlékkönyvbe. — Napsugár, szerelem. — G...-hoz.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Első Leánykiházasítási Egylet m. sz. (Leány- és fiubiztosító intézet.) 1901. évi november hóban 1217 jutalékrész irattatott be és nászjutalékok fejében 50.331 korona 76 fillér fizettetett ki. 1901. január hó 1-től—november hó 30-áig beirt összes jutalékrészek száma 12.251 és a kifizetett nászjutalékok összege 506.410 K. 26 fillér.

ELADÓ: Uj, igen nagy, önmegindító **HOLTZ-féle** gép. Czim a kiadóhivatalban.

Kiss József összes költeményei

Első olcsó kiadás. Ára bérmentve küldve 3 K. 20 f.

Megrendelhető A HÉT kiadóhivatalában.

Megjelent!

Kóbor Tamás regénye: **BUDAPEST.**

30 lnyvi tartalommal. Ára 4 kor. Megrendelhető A HÉT kiadóhivatalában.

Haris, Zeillinger és Társa a kék csillaghoz.

Budapest, IV., Váci-u. 16.

Ajánlanak karácsonyi ajándékoknak alkalmas cikkeket

Kivételes árak!

Kivételes árak!

1 vég 23 méter 82 cm. honi pamutvászon	11.— kor.
1 » 23 » 82 » szepes-iglói lenutánzat	14.— »
1 » 20 » 84 » finom honi sifon	15.— »
1 » 15 » 88 » valódi lenvászon 6 női ingre	15.50 »
1 » 14 » 150 » erős pamutv. 6 lepedőre	16.— »
1 » kávé-teríték ajour szegélylyel 6 személyre	7.50 »

Legjobb minőségű barchet, kreton és zephyr m.-kint 60 fillér, azonkívül rendkívüli nagy választék fehér és színes zsebkendőkben, továbbá gyönyörű kávéterítékek, himzett asztaltartók és milieuk, harisnyák, kötények, selyem és flanel alszöszöknnyák, kész női, férfi- és gyermek-fehérmű.